رجب ۱۷ ۱۳۲٤ — جمعه — اوغوست ۱ ۱۹۰۸

شورا

آبونه بدلی : سنه‌لك: ٤، آلتی آیلق ۲ روبله ۲۰ کاپك.
« وقت » برلن برگه آلوچیلارغه :
سنه‌لك ۷ ، آلتی آیلق ۳ روبله ۸۰ کاپك‌در .

آدرس :
Редакція «ШУРО» Оренбургъ — Rédaction du «Chouro» Orenbourg.

اورنبورغده اون بیش کونده بر چققان علمی وادبی مجموعه‌در. نومر ۱۵

مشهور آدملر والوغ حادثه‌لر

۹) صفا گری خان

(قارامزین ایله ریچقوف تاریخلرندن منتخب)

۱۵٤۹—۹۵٦

صاحب گری خان قزاندن کیتدیکنده اوز اورنینه نائب ایدوب صفا گری خاننی قویدیغی یازلمشیدی. صفا گری خان صاحب گری ایله بر طوغمه محمود گری بن میڭلی گرى اوغلیدر (۱). قزان تختنه چیقدیغی وقت یاشی آنچق ۱۳ده ایدی.

مسقوا عسکری قزان مملکتنی ضبط ایتمك قصدیله قزان طرفینه یوللاندقلری صوڭ صاحب گری قزاندن کتدی وصفا گری ده حکومت باشنه کلدی. قزان اسلاملری صفا گری خان اوزرینه بیعت ویردیلر، دینلری بولنده جانلرنی فدا ایدرگه ووطنلرینی صاقلارغه آندایتدیلر. چواش وچیرمش قوملرندن عسکرلر ییغوب، قزان اطرافنی محکم ایدرگه ومسقوا عسکرینه بتون کوچلری ایله قارشو طورورغه کرشدیلر.

اوشبو ۹۳۰-۱۵۲٤ تاریخنده ۷نچی ایبول (رمضان)ده مسقوانڭ صوعسکری قزان یاقیننه کیلوب، قزاندن بوقاری «غاستیننی اوستروف» اسملی برگه توشدیلر واوشبو اورنده اوز لرینڭ آتلی عسکرلری کلوب یتدیکنی یکرمی کون کوتوب طوردیلر. قزان عسکری بونلرغه قارشو چیقدی ایسه ده جدی صوغش بولمادی، آنچق بنگل گنه قارشو طورشولر اوله ایدی.

(۱) قارامزینڭ فیش گری اوغلی دیمه سی یاڭلش اولسه کرك ج ۷ (ح) بیت ۵۲٦

اوشبو وقت شاه‌علی، صفاگری‌گه: «قزاندن بخشیلق ایله چیقوب اوزگنگ وطنگه کیت، بوقدر قانلر توگولوگه سبب بولمه!» دیه مکتوب یاردی. بوگا قارشو ایسه صفاگری: «کیم غالب اولسه شول پادشاه اولور، تجربه ایدرگه تیوشلی!» دیه جواب بیردی. اوشبو ساعتده قزان ایچنده طوروب‌ده مسقواغه ساتولمش مسلمانلر قزان شهرینڭ آغاچدن بنا ایدلمش بر قلعه‌سینه اوت صالوب یاندردیلر. مسقوا عسکری مذکور قلعه‌نڭ یانوب کل اولدیغنی قاراب طوردیلر. آزغنه اولسه‌ده بر حرکت کوستره آلمادیلر. قزان خلقلری اوشبو یانمش قلعه‌نڭ اورنینه ایرکنلاب آغاچدن قویه قویوب تمام محکم ایتدیلر. ۲۸ نچی ایولده مسقوا عسکری ایدلدن قزان طرفینه چقدی وقزان یبلغه‌سی بوینه اورنلاشدی، بو وقت هم زور صوغش اولمادی. فقط قزانیلر تیره یاقده آزوقلرنی یاندروب بتردیکرندن مسقوا عسکرلرینڭ آشارلرینه بتدی، جمله یول وکچیدلرنی هم ضبط ایتمشلر ایدی. عین شول وقت «مسقوانڭ آتلی عسکرینی قزان خلقی بوزمش وتاراتمش ایمش» دیه مسقوه عسکری آراسنده بر خبر تارالدی. مسقوا سرعسکرلری بو خبردن تمام شاشوب قالدیلر، کبرو کیتارگه‌ده قورقدیلر. چونکه آردلرینی چواشلر، چیرمشلر تمام اوراب آلمشلر، یوللرینی کیسمشلر ایدی. بولسه قالسه قاما یبلغه‌سینه چقارغه وآندن قایتوب کیدرگه کرك دیه قرار ویردیکرنده، آتلی عسکرلرینڭ سلامت اولوب، قزاندن آنچق یکرمی چاقروم اولان «سؤییاغ» اسملی اورنده اولدقلرندن خبر آلندی. واقعا بونلر چواشلر، چیرمشلر طرفندن اوراب آلنمشلر ایسه‌ده بر قدر صوغشدن صوڭ صفلرینی یاروب چقمشلر، چواش وچیرمش عسکرلرینی قوغمشلر ایمش. مسقوا عسکری آراسینه تارالمش خبرنڭ اصلی اوشبو اولمشدر. اوشبو آتلی عسکر صوغشنده قزانلیلردن مجروح ومقتوللر جمله‌سی ۴۲۰۰۰ دانه مقدارنده اولمشدر. سرعسکرلری «اوتوچی کوچلی» ایله «کناز آتالق» ایدی.

نیژنووفوردن ۋولغه‌ده کویمه‌لر ایله آزوق، عسکر، قورال، داری ودروبلر تویاب کیلوچی کناز ایوان پالیتسکی‌گه چیرمشلر قارشو چیقدیلر، ایدل‌گه تاش وبورنه‌لر صالوب یولنی کیسدیلر، شول سببلی کویمه‌لر بربرینه هم‌ده تاش وبورانه‌لرگه صوغوب بوزولوب غرق بولوب بتدیلر. کناز پالیتسکی کوچ حال ایله قاچوب قورتولدی، یانده اولان اسبابلرنی چیرمشلر وتاتارلر غنیمت ایدوب آلدیلر. مسقوا عسکرنی‌ده اودون اورنینه طورادیلر، کوبسی‌ده صوغه باتوب اولدیلر (۱).

کناز پالیتسکی، یانده قالمش آدملری ایله قزان یانده مسقوا عسکرینه قوشلدی.

۱۵ نچی آوغوست صوغش باشلانوب قزانلیلرنڭ ماهر طوبچیلرندن اولان بر مشهور آدملری شهید اولدی وشونڭ سببندن قزانلیلرنڭ طوب آتولری ضعیفلندی وآرالرینه زور قورقو توشدی. بونی کوردیکرنده مسقواغه یاللانوب کلمش لیتواونمسه طوپچیلری قزان اوستنه هجوم ایدرگه قصد ایتسه‌لرده مسقوا سرعسکرلری رخصت ویرمادیلر.

---

(۱) ریچقوف.

قزانلیلرنه قدر قورقوده ایسه‌لر مسقوا سر عسکرلری آنلردن آرتق قورقورلر، فقط بر برینک حاللرینی بیلمازلر ایدی. آخرنده صلح بولوب مسقوا عسکری قایتوب کیتدی.

قزانلیلر طرفندن مسقواغه بر ایلچی هیئتی وارمق، صفا کری خاننی خان ایدوب ڤیلیکی کناز طرفندن تصدیق ایلمك، قزان روسیه حمایه‌سنده اعتبار ایدلمك اوشبو صلحنك شرطلرندن ایدی (۱).

اوشبوکا موافق قزان طرفندن واسیلی حضورینه‌بر ایلچی هیئتی کلدی (۲) واسیلی ایسه قزانلیلردن رهن آلوب صلح عقدینی امضا ایتدی. فقط هر ییل جای کرنی قزان شهرنك اولا طورغان مشهور یارمینکه‌گه (۳) وارمقدن روس سوداگرلرینی منع ایتدی وآزیا خلقی ایله روس خلقی مال آلماشور ایچون ڤولغه اوستونده نیژغورود ولایتنده مقاریف اسملی اورننی تعیین ایتدی. اوشبو صلح بیش ییل دوام ایلامشدر.

هر حال صفا گری خان ایله موسقوا آراسی اوشبو وقتده طنچ طوردی. مسقوا طرفندن ایلچی اولوب وارمش آندری پیلموف، خان هم دولت اکابرندن واسیلی ابله یخشی طورمق حقنده یمین وعهد الدی.

واسیلی طرفندن قزانغه یبارلمش ایوان پالیتسکی نیژغورودنمی یوقسه قزان شهرینه یتوبمی کیرو قایتدیغی صوك، صفا گری خان اوستوندن واسیلی‌گه شکایت ایتدی و: «صفا گری قزان خلقنی مسقوا خلافنه دعوت ایتمش وآنلرنی اوزینه ایارتمش ایکنچی براوزلرینه فائده‌لی صلح ایدرگه حساب ایته‌لر» دیه سویلادی. واسیلی ایسه بونک سوزینه اشاندیغندن اوستنه واررغه دیه عسکر ییغدی.

حسابسز عسکر وایوان بیلسکی، میخایل گلینسکی، غورباتوف، قوبینسکی، آبالینسکی کبی مشهور سر عسکرلر ایله برلکده قوریدن هم صودن قزان طرفینه سفر ایتدیلر. بو واقعه ۹۳۶ - ۱۵۳۰ ده ایدی.

صفا گری خان بو خبرنی ایشدوب مسقوا عسکرینه قارشو طوررغه حاضرلنه باشلادی. چیرمشلردن عسکر ییغدی وقاین آتاسی اولان نوغای خانی ممای طرفندن ۳۰۰۰۰ آتلی عسکر کتورلدی. بولاق ایله آرچه قری آراسینه وآندنده قزان بیلغه‌سینه قدر اولان اورنلرغه ایکی طرفینه قویمه صالدروب اورته‌سینه توفراق ایله طاش طولدرتدی.

ایپول ۱۰ نچی کون قزانلیلر ایله مسقوالیلر آره‌سنده صوغش باشلاندی. قزانلیلر اولمدن هیچ قورقمای صوغشرغه کرشدیلر. فقط کوندز فوق العاده غیرت ایله صوغشدقلری حالده کیچه‌لرده اعتبارسز اولورلر، صوغشدن تونقادقلرنده ایرکنلاب یوقلارلر ایدی. قاراولچیلرنک یوقلادقلرینی مسقوا عسکری آی یاقتیسنده کوروب بیلدیکلرندن قلعه‌گه قدر واروب، آغاچ دیوارغه صومالا ومای سورتدیلر، قوری پچان کتوروب

---

(۱) صلح مسئله‌سی قانغی طرفدن عرض ایدلمشیدی؟ روسچه تاریخلرده بو طوغروده معلومات کورلمادی. فقط روس مؤرخلرنك بویردن عجله کچدیکلرینه اعتبار ایدلنور اولسه مسقوا طرفندن عرض اولندیغی ایله حکم لازم کلور.

(۲) ایلچی هیئتی آپپا اوغلان، بخت کیلدی کناز وغیرلردن مرکب ایدی.

(۳) شمدیکی مقاریه یارمینکه‌سی ایلك وقتده قزان شهرنده اولمشدر.

اوت توردیلر. قلعه‌نڭ اوشبو یری یانوب آچلدی، بو یردن مسقوا عسکری شهرگه کردیلر. بوقلاب یانمنده اولان خلقلرنی اویلارگه کروب اولدردیلر. تورلی یرلرکه اوت صالدیلر، ٦٠٠٠٠ قدر جان ایه‌سنی قلج ایله ویاندروب تلف ایتدیلر. قزان بهادرلرندن مشهور صوغشچی «آتالق» اوشبووقت تلف اولدی، صفا کری خان قزاندن چیقوب «آرچه» شهرینه قاچدی. بو واقعه ایسه ایبول ١٦ نچی ١٧ نچی کون آره‌سنده اولان تونده ایدی. اگرده بر حمله ایتسه‌لر ایدی مسقوا عسکری تمام شهرگه کروب ضبط ایده‌چکلرنده شبهه یوق ایدی. چونکه قزانده سلامت قالمش عسکرنڭ مجموعی ١٢٠٠٠ مقدارنده‌غنه قالمیشدی. هرنه قدر چیرمشلو روس عسکرلرینڭ آزوقلرینی، ماللرینی تالاب آلسه‌لرده مسقوا عسکری همیشه کوب وکوچلی ایدی. صفا کری خاننڭ عسکر یغوب کیلوندن قورقوب اولسه کرك مسقوا عسکری اوشبو ساعتده قزانلیلار ایله صلح ایتدیلرده مسقواغه قایتوب کتدیلر.

قزانلیلارنڭ مشهور ومعتبر آدملرندن اولان ناغای، توکیل، ابراهیم کبی کیمسه‌لر مسقواغه کیلوب کنازدن عفو اوتندیلر. کناز ایسه قزان خلقندن یمین وعهد آلمق، چیرمشلر طرفندن تالانوب آلنمش صوغش قوراللری کیرو قایتارلوب ویرلمکنی شرطا ایتدی ومذکور قزان ایلچیلرینی رهن حساب ایدوب، قزان خلقندن وصفا گری خاندن عهد آلور ایچون ایلچی یباردی. صفا گری بونی ایشندیکی ایله مذکور شرطلرنی رد قیلدی وواسیلی‌نڭ ایلچیسنی طوتوب آلدی وواسیلی‌گه: «بزنڭ ایلچیلرمزنی قایتارگز، بزدن آلنمش اسیرلرنی وصوغش قوراللرنی هم اوزمزگه سلامت یبارگز، یوقسه صلح شرطلرینی بربنه کتورورگه ممکن دگل» دیه یازدی، اوشبو مکتوبنی اوقودقلرنده مسقوا بایارلری قزان ایلچیلرینی قانیغ اوزشدیلر. بوڭا قارشو کناز ناغای: «بز بونده حیله ایله دگل بلکه حقیقت حالده صلح ایدرگه ومسقوا ایله بخششی طورور ایچون عهد باصارغه کلدك. بزم بیوکلرمز وبهادرلرمز صوغشده اولوب بتدیلر. صفاگری اوزینڭ قریملیلری ونوغایلری ایله تلاشه نه ایشلر. بزنڭ اوزمزنڭ فکرمز وار، بزاوزمز بو کونده سلامتلرمز، صفا گری‌نی قوغارمز، ویلیکی کناز بزگه اوزی تلاگان کشینی خان ایدوب قویسون!» دیدی. بوڭا قارشو ایسه بایارلر، کناز اسمندن: «مسقوا ایچون صفاگری خان بولسه‌ده باشقه خان بولسه‌ده برابر، فقط سوزگزده طورگز!» دیدیلر. ناغای ایسه سوزنده دوام ایدوب: «شاه علی خان ویلیکی کنازگه مخلص ایدی، خلق ایچونده ضررسز ایدی فقط آڭا دشمنلر غالب کلدیلر، شول جهتدن خانلغنده دوام ایته آلمادی، شمدی بزم ایله برابر شاه علی‌نی «واسیلی صورسکی» شهرینه قدر یبارگز، آندن ایسه قزانلیلر، چیرمشلو وآرچه توره‌لری ایله خبرلشورمز، بزشاه علی‌نی آلوب کلدك، صفا گری‌نی عزل ایدوب قزاندن چیقارگز! دیبورمز اسیرلرنی، سلامت قایتارمق ایچون هیچ بری بوفکرگه قارشو طورماز» دیدی. ویلیکی کناز اوزینڭ بایارلری ایله مشورت ایتدیکندن صوڭ قزان ایلچیلرنی یباردی، قزان خانی نصب اولنور ایچون شاه علی‌نی ده‌نیژغورود شهرینه یوللادی.

کناز نافای سوزنده طورر ایچون قزان اهالیسنه صفا گری نی توشروب شاه علی نی خان ایتمک حقنده مکتوب یازدی، اوشبو ایش بولسه قزان اسیرلرینی مسقوادن قایتارلاچقلرنی بیان ایتدی. اوشبو مکتوبنی آلدقلری ایله قزان خلقی صفا گری نی اورنندن عزل ایتدیلر. صفا گری اوزبنك خاتونینی آتاسی اولان نوغای خانی ممای اوزرینه یباردی واوزی ده قریملیلر واتباعلری ایله قزاندن چیقوب کتدیلر.

صفا گری نی اورنندن توشروگه وقزاندن چیقارغه بونك اورنینه‌ده شاه علی نی کتوروب خان قیلورغه اجتهاد ایدوچیلرنك باشنده محمد امین خان طوغمه سی غورشاد نه بیکه ابراهیم خان قزی اولنور ایدی. بوندن صوڭ سید اوغلان کناز ایله میرزالر طرفندن صفا گری خاننك عزل اولنوب قزاندن کتدیکی اعلان ایدلدی همده اگرده شاه علی خان اولوب کیلسه برنچی دفعه‌ده اولان خانلغندن توشرلوگه سببچی اولانلرغه ضرر کتورر شونك ایچون شاه علی اورنینه جان علی کیلوب خان اولسون ایدی، دیه واسیلی‌دن اوتندیلر. شوڭا کوره واسیلی، جان علی نی خان ایدوب یباردی. بو واقعه ۹۳۷ – ۱۵۳۰ یاکه ۱۵۳۱ده ایدی. صفا گرینگ بو مدتده اولان خانلغی ٦ ییل مقدارنده اولمشدر.

صفا گری قریم ولایتنه اوزینگ آتاسی ایله بر طوغمه صاحب گری خان حضورینه قایتوب کتدی. صاحب گری کندیسی مسقوا طرفندن مجبور اوله‌رق قزاننی تاشلاب چیقدیغی اوستنه صفا گری خاننگ هم بویله روشده قایتوب کلدیکینه طبیعی خشنود اولمامش، مسقوادن انتقام آلورغه قرار ویرمشدر. صفا گری کندیسی هم بویله فکرده اولنه‌چغنده شبهه یوق.

صفا گری خاننگ دلالتی اوزرینه ۹۴۰ - ۱۵۳۳ ده آوغوست آینده قریم چیروسی روسیه اوستنه کلدی. ویلیکی کناز کندیسی ۱۵ نچی آوغوستده «قولومنه» شهرینه کلدی وقیمتلی شیلرینی ایسه «کریمل» گه تاشورغه بیوردی. قریم چیروسی تمام غلبه ایله «رزن» ولایتینه کلوب کردی. مسقوا عسکرینی قارشولرنده کوردیکلرنده قورقولرندن اولمش کبی کیرو چکلدیلر. مسقوا عسکری‌ده بونلرنی قوغارغه کرشدیلر. بو حال قریملیلرنك بالگز بر اویونلری غنه اولدیغندن معلوم بر یرگه یتدکلرنده کیرو بورلوب مسقوا عسکرینه هجوم ایتدیلر، بر قدر سر عسکرلرندن باشقه سنی تمام قلچدن کچردیلر. بیش کون ایچنده تمام غالب اولوب صوغشنی تمام ایتدیلر. ایشته بو وقت صفا گری ویلیکی کناز واسیلی گه:

«قزانده خان اولوب طوردیغمده هیچ وقت سنك یرگه کرمادم، اوصاللق قصد ایتمادم، بالعکس سن اوزك هر وقت اوستمه بکا ظلم ایدوب طوردك وهر وقت اوستمه عسکر یباردك، حتی خانلقنی تاشلاب چیقارغه بنی مجبور ایتدك، فقط شمدی الله تعالی بکا قوت ویردی وسندن انتقامی ده آلدم، بونك ایله ایش بتماز، بوندن صوڭده غافل طورماسم کرك» دیه مکتوب یازدی (۱). لکن بو

(۱) روس مؤرخلری هر وقت قزان خانلرینی وقزان خلقلرینی عیب ایتدیکلری کبی صفا گری خانلغی مدتنده ده هر بر قباحتنی صفا گری اوستنه تاشلارلر. فقط بونلرنك بویله پرده‌لری بعض وقت رغملرینه خلاف اوله‌رق آچلور. ایشته صفا گری خاننك مذکور مکتوبی روس مؤرخلرینك حقسز ایدیکنی کوسترور.

مکتوب کلان یکی وقت راسیلی اوشبو واقعه قایغوسی ایله خسته لنوب دوشا گینه کرمش و صوڭ صولو لرینی صولاب اولم کوتوب یاتمقده اولنور ایدی.

(آخری وار)

مظفر الدین شاه

(باشی ١٤ انچی نومیرده)

مظفر الدین شاه ۱۲۶۹ــ ۱۸۵۳ تاریخنده ۲۵ نچی جمادی الاخری (مارت ۲۵ نچی) ده دنیاغه کلوب، دینی وفنی درسلر تحصیل ایتدی. خصوصا طوبچیلق هنرنده کمالات حاصل ایدیکی مرویدر. جغرافیا، تاریخ، لغت فارسی، لغت عربی وترکی هم فرانسزچه درسلرینه آیرم صورتده رغبت کوسترمشدر.

ایران پادشاهلرینڭ عادتلری موجبنچه ولیعهد اولدیغی ایله اذربیجان والیسی نصب ایدلنوب «تبریز» شهرنده طوردی ومذکور شهرده هرتورلی عالملر وعلم ایله طولوغانلیغی سببلی وقتلرینڭ کوبسنی تحصیل، مطالعه وعلم مذاکره سی ایله کچورر ایدی.

ولیعهد اولەرق «تبریز» ده ۳۹ ییل طوردیغی صوڭ آتاسی ناصر الدین شاه، میرزا رضا اسمنده بر ذات طرفندن قتل ایدلدیکی ایله مظفر الدین «شاه» عنوانیله ایران تختنه چیقدی، بو وقتده یاشیده ٤٠ده ایدی (۱۳۱۳-۱۸۹۶ ده انچی مای و ۲ نچی ذوالحجه) اوشبو وقت اوغلی میرزا محمد علی ولیعهد تعیین ایدلوب، عادت موجبنچه اذربیجان والیسی نصب اولندی.

مظفر الدین شاه تختکه چیقدیغی ساعتده سویلامش اولان خطبه سی اوشبودر:

«هر عمل الله تعالی حضرتلرینه حمد وثنا ایله باشلانور. بز هم الله تعالی حضرتینه حمد ایتدیکمز حالده الله تعالی نڭ یاردمی ایله حکومت اشینه کرشدك. ایران دولتنی اداره ایتمك و مسلمانلرنی حمایه ایلمك کبی بیوك بر اشنی آلمقده حق سبحانه وتعالی حضرتلرینه توکل ایتدك. الله تعالی نڭ رعیتلری اولان انسانلر شمدی بزده ودیعتلردر، بز بو ودیعتنی گوزل صاقلامق عدالت اوزرینه حکم ایتمك حقنده دقت ایتمکنی اوستومزگه آلدق. مملکتمز اولان ایران ایله باشقه حکومتلر آراسنده صلح ومسالمت دوام ایتمه سی ایچون اجتهادمزنی صرف ایتمك کرك».

مظفر الدین شاه صاف کوڭللی، تبران معلوماتلی فرانسزچه مکمل درجه ده سویلر خصوصا علم تاریخ، علم نباتاتده ید طولی صاحبی ایدی. تکبرلك، دعوی کبی شیلردن صاف اولوب غایت ديندار، آوروپاده اولان سیاسی مسئله لرگه دقتی فوق العاده ایدی. دیندار-لغی سببندن عالملرگه احترام ایلر کندیسی ده کوب عمرینی علم ایله شغللنوب کچررودرسم توشررگه حریص اولدیغندن هر کون بر قدر وقتنی فوطوغراف عملیاتنده اوزدرر ایدی.

مظفر الدین شاهنڭ فوطوغراف ایله چیقارمش رسملری مقبول اولوب، فوطوغراف عالملری بو عملده کمالتی یرنده اولدیغنی اقرار ایدرلر. اوزی رسم چیقاررغه سودیکی کبی اوزینڭ رسمنی چیقارتورغه هم هوس ایلر ایدی. شوڭا ایچون مظفر الدین شاهنڭ

هر تورلی حاللرنده اولان رسمی کوبدر.

مظفر الدین شاه یاشلك وقتندن بیرلی حریت سویوچی، آدملرگه مرحمتلی اولوب حکمدارلرنڭ استبداد وقاتیغلقلرینی غایت مکروه کورر ایدی. اوشبو سببدن اذربیجان والیسی اولوب طوردیغی وقتده اولدرمك خصوصنده اولان هیچ بر امرنی امضا ایتمامشدر. بویله حال لازم اولهچغنی بیلسه اویله اشنی تفتیش ایدرگه ولازم کلن حکملرینی امضا ایدرگه اوزینڭ نائبنه تابشرور اولمشدر.

تختکه چیقدیغی ایله حکومت مأمورلرینی، حکومت طیطول ومیداللرینی آقچه برابرینه صاتمقدن منع ایتدی، آشامق وایچمك همده باشقه لوازم حیات اولان شیلر اوستلرینه صالنمش نالوغلرنی بتردی. اوشبو سببدن ایران دولتینڭ ایرادی کیموب حکومت فقیر توشدی. هر نه قدر لزمسز مأمورلرنی بتروب، سرای مصرفلرنی هم آز ایتسهده حکومت ایچون بورچ آلورغه مجبور اولوب روسیهدن بورچ آلدی. اوشبو سببدندرکه ایرانده روسیه نفوذی انکلیز نفوذندن غالب اولدی.

مظفر الدین شاه ۱۹۰۰ ده آوروپاغه سیاحت ایتدی، پیتربورغ شهرنده احترام ایله قارشو آلندی. پاریژغه واروب عمومی سیرگیسینی تماشا ایتدی. اوشبو وقت آنارخیستلردن بری اولدرمك قصدیله اوستنه هجوم ایتسهده قاجار وخصوصا ترك غیرتی ایله کندیسی مقابله ایدوب رهوولورنی تارتوب آلمش وشاهنڭ اوشبو جسارتی آوروپا خلقی آراسنده بیوك بر داستان اولمشدر.

فرانسیه حکومی شاهنی حفظ ایدر ایچون آتلی عسکر قویمق اولمش ایسهده شاه بونی قبول ایتمامش وکندینڭ صدراعظمی ایله پاریژ اورامنده بلاپروا یورمشدر.

انکلیز ایله روسیه دولتی ایران حقنده هر وقت بر بری ایله کونچیلکده اولسهلرده روس - یاپون صوغشی چیقدیغی ایله انکلیزلر ایرکن صولش آلدیلر، دنیا آنلرغه قالدی.

ایران خلقی غایت معلوماتلی، زیراك اولوب، بتون دنیاغه تارالوب سودا ایتمکدهلردر. ایران آیاغی باصمامش بر کسب یری دنیاده یوقدر. بوندن باشقه ایران عالملری، غایت وقارلی وصبرلی اولوب معلوماتلری لازم درجهده در. ایران عالملری استقبال وحیات نزاعلرنی گوزل آڭلارلر، واق نویاك شیلر ایله عوام باشلرینی ایلاندرمازلر. ایران عالملری بو کون بر تورلی؛ ایرتهگه ایکنچی تورلی اولهرق سویلمازلر. ایران علماسینڭ سوزی بر اولور. اوشبو سوزنی یا اجرا ایدرلر، یاخود شونڭ یولنده جانلرینی قربان قیلورلر.

ایران عالملری آراسنده آوروپا تیللرنی مکمل بیلوچیلر وفنون جدیدهدن لایق درجهده خبردار اولانلر غایت کوبدر. شونڭ ایچون بو کونده اسلامنڭ حرمت کورمکده اولان یری ایران مملکتیدر.

ایران عالملری ۲ تین ۲۰ تین ۱ صوم برابرینه قرآن صاتوب یورمازلر ووجدانلرینه خلاف عملده اولمقنی بیوك جنایت حساب ایلرلر.

ایران عالملرینڭ همت وصلابتلری سایهسندهدرکه آوروپالولرنڭ بیاغهلر روشنده

قانلر آغروب آلدقلری دستوری حکومتنی ایرانلولر برتامچی قان آغزمقسزین آلورغه موفق اولدیلر.

مسلمانلرنك تویانلکلرینی ایران عالملری مسلمانلر آراسنده علم وهنر اولمادیغندن، چیت خلقلر ایله حیات نزاعاری ایده چك قوراللردن محروم قالدقلرندن کوردیکلری سببندن اهل اسلامنی اوقوتور، علم وهنرلی ایدر ایچون طرشورغه اتفاق ایتدیلر. فقط استبداد ایله بویله شیلر میدانه کلمیه چکن بیلدکلرندن الڭ ایلك مشروطیت آلورغه قرار ویردیلر وبوڭا موافق شاهدن دستوری حکومت تشکیل ایدرگه صوردیلر. سوزلرینی مظفرالدین شاه غه ایشتدره آلمادقلرندن جملهسی بر آدم حکمنده اولارق «کربلا» غه کتدیلر. بونلرنك مرادلرینه موافق سوداگرلر عمومیت ایله کیبتلرنی یابدیلر وانگلیز ایلچی خانهسینگ حمایتنه کردیلر. ایشته بونی کوردکنده مظفرالدین شاه حکومت دستوریه اعلان ایتدی وملت مجلسی ایچون اعضالر انتخاب ایدلوب ۱۹۰٦ نچی ییل سنتابر آخرنده برنچی دفعه اولهرق ملت مجلسی آچلدی.

ایشته مظفرالدین شاهنگ اسمنی تاریخلرده صاقلاب، دنیا طوردقچه مدح وثنا اولنهچق بیوك عملی اوشبو دستوری حکومت تأسیس ایتمهسی اولهچقدر. بو عملی ایله شاه خلفای راشدین سنتلرینی احیا ایتدی. واسلام مذهبنه موافق بر حکومت میدانه کتوردی.

بوکون ایرانده اولان مشروطیت اصولی جهانده اولان مشروطیت اصوللرینك الڭ اعلاسیدر.

محلی حکومتلرگه امتیازلر ویروب، عسکرنی آوروپا عسکرلری روشنده تنظیم ایتدرمهسی، مکتب ومدرسهلر آچوب مطبوعات اوزرینه حریت ویرمهسی، نشریات وغزتهلر چوغالدرماسی مظفرالدین شاهنگ حسناتی جملهسندندر.

مظفرالدین شاه حکومتینك ۱۱نچی یللی اولان ۱۳۲۴ ــ ۱۹۰٦ تاریخنده ۲٦نچی دیکابر (۲٤نچی ذوالقعده) کیچ ساعت ۱۲ ده وفات ایتدی واورنینهده ولیعهدی میرزا محمد علی، حکمدار تعیین ایدلدی.

محمد علی شاه

محمدعلی شاه مظفرالدین شاهنگ اوچونچی اوغلی اولوب ۱۸۷۲نچی ییل دنیاغه کلمشدر. عربچه، فرانسزچه، انکلیزچه، فارسیچه تیللرده سویلاشه بیلور، هر برینك ادبیاتنی تحصیل ایتمشدر. الڭ امتیاز حاصل ایتمش هنری موسیقی فنیدر. سلامت بدنلی، کوچلی، ترك قومندن ایدیکن اثبات ایده چك درجهده غیرت وجسارتلی بر آدمدر.

ایرانده بر طرفدن خزینهنك یارلیلغی وایکنچی طرفدن ده بعض بر چیت حکومتلرنك اغواسی سببندن مملکت ایچی راحت طوره آلمادی. ملت مجلسی حریت ومشروطیتنی صاقلار ایچون اجتهاد صرف ایتدیکی حالده هر نرسهنی سطحی قاراب اوستدن حکم ایتمکده اولان قاره گروهلرنك حریت نورنده کوزلری چاغلدی. بونلر همیشه اولگی استبدادنی قایتاروب خلقلر اوستنده اوزلری تلاگانچه حکم یورتمکنی، کیسهوقور صاقلرینی طولدرمقنی قصد ایتدیلر، اوشبو سببدن ملت مجلسی وحریتکه خلاف حرکت ایدر اولدیلر. نهایت مملکت ایچنده داخلی اختلاللر باشلاندی، شاه ده ملت مجلسنی تاراتور ایچون اوشبو ییل ۱۰نچی ایون ۲۴نچی

جمادی الاولی‌ده فرمان چیقاردی. ملت مجلسی توپ وملتقلر ایله تاراتادی.

مبعوثلرنڭ خطیبی اولان ملك المتكلمین وغیرلر شاهنڭ اوز کوز اوکنده صویلدیلر. آصلوچی، باشلری کیسلوچی، تورمه‌لرگه یاباوچیلرنڭ حسابلری یوقدر.

بو کون محمدعلی شاه اوزینڭ رعیتی ایله صوغشوب حریت، عدالت ومساواتنی تامردن قورتورغه غیرت ایته‌در، اوزینڭ شخصی منفعتینه بتون مملکت واسلام قومی منفعتنی فدا ایلرگه بتون کوچی ایله طریشه‌در (قاتله الله).

مظفرالدین شاه حقنده رحمت اوقومش وهمیشه اسمنی مدح وثنا ایله یاد ایلمکده اولمش اهل اسلام، محمد علی شاهنڭ اوشبو عملنی تقبیح ایتدیلر، فکرسزلگی ایله حکم ایلدیلر. بوندن صوڭغی حاللر ایسه هر کون غزته‌لرده کورلوب اوقولوب طورلور. الله تعالی حضرتی فضل وکرمی ایله بو حاللرنی اصلاح ایلسون!

مقاله‌لر

آمریقا فکرلری

۹

بوزوقلق.

خلقلر بوزوقلق کوبایوندن زارلانالر، بو حالدن بیك قورقالر، هر تورلی دوالر ایزلیلر. ایزگی آدملر ودین عالملری، خاتونلر بو طوغروده الڭ کوب حسرتلانوچیلردر.

بوزوقلق نه نرسه؟ بوزوق آدم کیم؟ بوزوق برلورغه کیم اوگرته؟

عمر بویلرنچه سفاهتده، تورمه وقاتورده جفالانونی جانلری ایله سویوب، آدملر بوزوق بولالارمی؟ خلقلردن وپالیتسه‌لردن قاچوب پوصوب یورمکلرینی، تلاب اختیار ایته‌لرمی؟ استغفرالله! هیچ اویله دگل! اخلاقسز آدملر بو حالنی هیچ بری ایستاب وآرزو ایدوب آلمش دگللردر.

ایشته سزگه بر قز! آتا وآناسی بوزوق هوالرده تاولکنڭ کوبسنی اشلاب کچردیکاری وقتزاوودده دنیاغه کلدی. آتا وآناسی بویله زحمتلرگه توزه آلمای قربان بولدیلر، اولدیلر. قز اوشبو پس اورنده اوزینڭ طالعی ایله صوغشوب اوسدی. صالقونده کیار ینه یوق، آشار وایچاربنه یوق، ایشکدن ایشك‌گه، قابقه‌دن قابقه‌غه یوروب عمرینی

اوزدر ایدی. علم اسمینه بر قدر شیلر اوگرنمش ایسه‌ده کیومی ایسکی اولدیغندن اوزینك تیکده‌شلری یانینه باررغه اویالادر. بونك حالینی بیلوچی، قایغوسنی کوروچی یوق !.

قز اوسه‌در، اورامغه چیقسه گوزلکبوملر یخشی آت وآر بالرده یوروچی قزلرنی کوره واوزینك حالنی بونلرغه اولچاب قاراب حیران بوله واوشبو شیلر بونك عقلینه اثر ویره حتی اوزینك بو دنیاغه کرکلی برجان دگل ایدیکی ایله حکم ایته‌در.

بر وقتلر اورن تابوب خدمتکه کره، لکن خواجه خاتونی بونك کوچی یتمازلك اشلرگه قوشه، عادتدن‌طش ساعتلر ایله اشلاته، خدمتینك وقتنه آزغنه کیلوب یتماسه‌ده وظیفه‌سینی کیموته، اوشبو سببدن کون بوینچه اشلی، حالدن تابوب آردیغی صوك فاطرینه قایتوب کیله‌در.

کونلرنك برنده اوشبو قزنی پالبتسه طوتوب قاضی حضورینه یقالاب کتورمش وتوفیقسزلکی سببلی پرتاقول یصاب حکمگه ویرمش.

بو طرفده دخی بر یکیت بار! بونك حالی‌ده بعینه اوته‌کی قز کبیدر. اورامغه اوینارغه چیقدیغنده پالبتسه قووب کرتدی. باغچه‌غه کروب اوینارغه کرشدیکنده قاراولچی قیناب چیقاردی. کوب یوری طورغاچ پالبتسه بونی بالالر تربیه ایته طورغان یورتغه یباردی. فقط آنده اولان تربیه‌سی چالقان یاتقان گوبرلی باقا تربیه‌سی قبیلندن اولوب سلکنه، لکن یوری آلمایدر ایدی. بر کون بوندن چیقوب کندی وایش ایزلرگه باشدی. نه هنرك وار؟ دیبوچیلرگه جوابی «بر هنرمده یوق، چونکه بنی هنرگه اوگرتوچی بولمادی!» دیمگدن عبارتدر.

عجایب دگلمیدرکه آدم ایله طولی بر شهرده بالا اوسه، اوزینی هنرگه اوگرتوچی یوق، بر نرسه‌ده بیلمگان!.

کونلرنك برنده یکیت محکمه‌ده طوره‌در، اوغرلاغان وقتنده طوتقانلرده بونده قاضی حضورینه یبارگانلر. صوگی نه اولدی؟ نه اولسون قاضی اوچ ییل تورمه‌ده یاتورغه حکم ایتدی. یکیت طبیعی اوغریلر بولمه‌سینه یابولدی. ایشته اوغریلر ایله برگه اوچ ییل صحبت ایدوب، اوغریلقنك درسلرینی اولندن آخرینه قدر اوگرندی. پالبتسه‌گه طوتلمه‌ی طورغان سرلر طوغروسندن سبقلر آلوب چیقدی.

ای ایزگی آدملر! ای دین باشلقلری! وای شفقتلی ومرحمتلی اولان خانملر! ایشته سزلرگه بر بوزوق قز ایله بوزوق بر یکیت!

بعض جزیره‌لرده اولان خلقلر چچك خسته‌لگینك باشقه‌لرغه یوغوندن صاقلانمق ایچون چچك چیقغان کشینی صحراغه یراق ایلتوب تاشلیلر وچچك قابارچقلرنی اشقوب صوبوب توشره‌لر. بوندن ایسه خسته‌نی آرتق رنجتودن باشقه بر فائده‌سی‌ده یوقدر، فقط سلامتلری بو حالدن بیك رضا اولوب طوره‌لر.

بوزوقلقنی بترمك حقنده اولان تدبیرلر بعینه مذکور جزیره‌ده اولان چچك خسته‌سینه ایدامش تدبیر قبیلندن بوزوق آدمنك اوزی ایچون هیچ فائده‌سزدر.

بوزوق دیدیکگز آدملر، تورمه‌لرده اوطوروچیلرنگ هر بری سزنك کبی ایرکنلکده

یورر گه ونعمتکه کوملوب طوررغه رضا
بولورلر ایدی، لکن بونگ یولی یوق!.
اگرده حقیقت حالده خلقنگ بوزولوی ایچون
قایغورر اولسه‌گز، بوزوقلقنی کیمتور ایچون
دوالر ایزله‌وگزده اخلاص اولسه‌گز، ایشنی
اوزیگز یولندن باشلاگز! یولی ایسه بالا
لرغه گوزل تربیه ویرمك، آنلرغه علم
وهنر اوگرتمکدر. یوقسه قوری تاوش
کوتاروب یوروگز ریالقدن باشقه دگلدر.
طوغروسی دنیاغه بوزوقلق تاراتوچی،
انسانلرغه بوزوقلق اوگرتوب تورمه‌لرگه
طوترچیلر، هیچ بر سببنه کرشمای قوری
قایغروب یوروچیلردر.

١٠

یاشلر وعزلت

تنگرزنگ سلامت اولمقنی، ذهنگرزنگ
صافلغنی، عقلگزنگ آرتوینی ایستر اولسه‌گز
هر کون آزغنه اولسه ده خلقلردن عزلت
ایدوب آولاقده طورگز! اورمانلقده طفزلا
شوب طوروچی آغاچلردن هیچ بری اوسه
آلماز. اوسکان آغاچلر ایسه عزلتده وباشقه
لردن براق طوردقلری سببندن اوسمشلردر.
سز ایده شلرندن آیرلا آلمی طورغان
قویدن عبرت آلمه‌گز!، قوی عبرت آلورغه
لایق حیوانلردن دگلدر. بلکه زور بر
صحراده بر باشینه دنیا کوتوب وایستدیکی
روشده یوری طورغان آرسلاندن عبرت
آلگز!

کتودن آیرلوب کون‌کوره آلمی طورغان
حیواننگ هنری آنچق قوی بولمقدر، شوندن
باشقه بر هنری ده اولماز. بیوك آدم اولمق
ایستر اولسه‌ك آولاق طور! آولاقده کامل
غیرت ایله ایش ایشله! طوغری فکرك ایله
شوکا مناسب کتابنگ اولسه شول کفایت ایلر.
طبیعت ایله یولداش بولوچی آدم هیچ یالگز
دگلدر. اگرده تمام هنر اهلی اولوب یتسه‌ك
وهنرگنی ده باشقه لرغه کوسترمك وقتی
یتدیگنی بیلسه‌ك ضرر یوق بو وقتده دنیاغه
چیقوب خلقلرغه آرالاشه بیلورسن!. انسانلرنگ
خلقلرینی درس ایتمازدن مقدم آرالرینه کروب
قاتناشوب یورمك عقلسزلقدن بولور.

اگرده بر شهرگه وارسه‌ك واجتهادلی
هنرلی بر یاش یکیت ایله بیلش اولورغه نیت
ایلسه‌ك، بیلبارد اویناوچیلر، کیبت آلدلرنده
جیولشوب ایباك بیوتوب اوطوروچیلر آراسندن
آختارمه! هنرلی یکیت اول یرلرده بولماز!،
بلکه اویله یکیتنی ایش وهنر ایله شغللنوچیلر
آراسنده بولورسن!.

عمومی اورنلرده اوطورمق عقلنی کیمو
ته‌در، انساننگ بازارینی توشره‌در. اما عزلت،
عقلنی وهمتنی آرتدره‌در. او ده بو سببدندرکه
بیوك آدملر کوبسنچه قریه خلقلری آراسندن
چیقارلر. کورمیسزمی «لنکولن» کوچك
بر قریه‌دن ظاهر اولدی، اما «نیویورق» ده
تربیه آلوچیلرنگ کوبسی بازوچیلق ایچون گنه
بولسه ده اورن تابا آلمی یوریلر. قریه
خلقلری کوب وقت عزلتده طوررغه مجبور
اوله‌لر، شونگ ایچون آزراق قابلیتی اولسه
عزلت، آنی تربیه ایته‌در.

دنیاده‌اك شریف اولان «هیئت» علمنی،
باشلاب قریه کتوچیلری بیلمشلردر. حالبوکه

شهرده طوروچیلرنڭ کوبسی کورنوب طورمقده اولان یولدزلرنی ده کوره آلمیلر وکوررگه ده قصد ایتمیلر.

اوزگدن آرتق بیلمی طورغان آدملر ایله اوطوروب عمرگنی تلف ایتمه! بوشی آنچق قوی هنریدر. بلکه هر وقت عقلگنی ایشلاتوب طورا واوزگنڭ انسان ایدیکگنی فکرلب انسان عالمنده جانلی بر عامل اولدیغگنی فکر ایت ووظیفه لرگنی اجرا ایتمك حقنده غیرت ایله! اوزگنی توزان صاناب توزان قبیلندن همسز طورمق همیشه قویلقدر. قوی بولمه! ایر وآدم بول! بیلورسگمی دنیاغه نه قدر مشقتلر ایله کیلدك! سنی دنیاغه کیتورر ایچون «طبیعت» نیچه میلیون ییللر طوتاشدن ایشلاب طوردی، اگرده اوز حقگده اولان خدمتلرنی، اجتهادلرنی کوزك ایله کورسه‌ك ایدی شاشقینلقدن طاقت کتورمای جان ویرر ایدك! ایشته «طبیعت» سنی بو دنیاده بر ایش‌که باراسون، دیه کتورمشدر. ایمدی سن آنڭ امیدنی بوش ایتمه!

باغچه‌غه چیق! یور! فکرله! یازو اوستالگ باننده اوطور! اوقو ومطالعه ایت! کوکلگه توشکان نرسه‌لرنی یاز! جمله خلقدن زیاده اوزگه خطاب ایله! ایش‌گه بارامغان کشی دنیاده یوقدر، اگرده آدم روشنده اولمق ایستر ایسه برتورلی بارارلق ایش ایشلرگه هر کیمنڭ قولندن کیله‌در.

عزلت فائده سی حسابسزدر. «ملتون» الڭ بیوك تألیفلرینی قارتایوب کوزی صوقرایدیغی صوڭ عزلت ایدرگه مجبور اولدیغندن عزلتخانه سنده یازمشدر. «بیتهوفن» ده موسیقینڭ الڭ مؤثر کویلرینی قولاغی صاگغر اولاندیغی سببلی عزلت ایتدیکی وقتلرنده اختراع ایتمشدر. اگرده درجه‌سندن و بیوك آدملرنگ کوزلرندن توشدیکی سببلی خلقدن عزلت ایتماسه ایدی «باکون» ده فلسفه سینی میدانغه چیقاره آلمیه‌چق ایدی. طوغروسی دنیانڭ بیوك آدملری عزلتخانه ده اولورلر.

علوم عالیه درسلری

(محمد فرید وجدی حضرتلرینڭ)

فقه وحقوق اسلام فلسفه‌سی

بوقاروده: «نه کبی زمانده ونه کبی مکانده بر حکم اولور ایسه، حوادث ایله اخلاق دینلمش آنڭ ایکی تورلی عاملی اولور» همده: «حوادثنڭ باش سببی - اراده - ایله - اختیار - اولان ملکی، عائلی، آتا آنا، ایر وخاتونلق حقلری، جنس باشقه‌لقلری، باشنڭ الوغ وکچوکلگی اولنور» دیمیشیدك. ایمدی بز بو یرده اوشبو شیلرنڭ تفصیللی صورتده فلسفه‌لرندن بحث ایده‌چکمز.

ملکیت

ملك، دیه اوزینه ویرلمش حق دائره سنده یر وباشقه (منقول وغیر منقول) کبی اوزینه جیارغه ممکن بولغان شیلرنی آدم بالاسینڭ اوزینه جیوینه آیتولنور. بونی ایسه

باشقه‌لرغه ضرر ایتمازلك شرطی ایله آدم بالاسی ترك وقتنده اوزی تصرف ایلر ووفات اولدیغنده وارثلرینه میراث ایدرك قویوب کیدر.

بو کونده ملکیت حقینی انکار ایدن قوم وقبیله یر یوزنده یوقدر. حاضرگی وقتدن اعتبارا انسان اوزینك فکری ایله تاریخ زمانلرینك الڭ یوقاری والڭ یراق جهتلرینه کیدر اولسه‌ده اولسون بویله برقوم وقبیله‌گه تصادف ایتماز. آنچق بو حقنی حمایت ایتمك طوغروسنده تفاوت اولسه اولور. تفتیش ایله مشغول کیمسه‌لرنك خبرلرینه کوره ملکیت حقنی حمایت ایتمك طوغروسنده اعتبارسز اولانلر دنیانڭ توبان قوملری اولوب، دقت ایدوچیلرده الڭ مترقی وعلملی قوملریدر.

انسانلر آفریقانڭ الڭ یراق والڭ بیلمسز یرلرینی، محیط دڭیزینڭ جزیره‌لرینی تابدیلر، وحشیلردن آز فرقلی اولان انسانلرنی کوروب حاللرینی بیلدیلر، اما ملکیت حقندن خبرسز اولان قوملرگه اوچرامادیلر. بلکه بونلرنڭ الڭ وحشی دیه بیلدیکلری آدملرده «اوزینڭ صوغش قورالینی (چوقمار)، آولاب طوتد یغی حیوانینی هر کیم اوزی مالك اوله‌در» اعتقادنده ایدیکلرینی کوردیلر. اوشنداق اوشبو قوملرده هر کیمنڭ اوزی طورور ایچون بنا ایتدیکی قووشی (صالاشی) اوزینڭ ملکی اولوب، باشقه‌سی بو طوغروده نزاع ایتماز، ایدر اولسه قووش صاحبی کورشیلری ایله برلکده قارشو طوررلر ویاخود اوزلرینڭ باشلقلرینڭ حکملرینه التجا ایدرلر.

قبیله‌لر اگرده برآز ترقی ایتسه‌لر وایگون ایکمك کسبلری آرالرنده کورلورگه باشلاسه اوشبونڭ ایله برابر ملکیت حقی هم ترقی ایلر وهر کیمسه اوزینڭ قووشی تیره‌سنده اولان یرلرنی مالك اولور وشونی تربیه ایدر، وفات اولدیغنده بالالرینه میراث ایلر. اما قووش وصالاش تیره‌لرندن یراق اولان یرلر باشقه‌لر ایله اورتاق ملك حساب اولنور وهرکیم ایچون اوزینه ضرور قدر ایگون ایگارگه رخصت اولور.

«تورات» ده مذکور اولدیغینه کوره بنو اسرائیل قومی اوزلرینڭ قبیله‌لری آراسنده «کنعان» یرلرینی تقسیم ایتمشلردر وقبیله‌لرده اوز حصه‌لرینه توشمش یرلرینی اوز آرالرنده اولان عائله‌لرگه تاراتوب بولمشلر وایللیییل مدت ایچنده اولمق شرطی ایله وارثلرینه میراث ایتمك حقینی‌ده ویرمشلردر. ایللی ییل تمام اولدیغنده تکرارینه دن تقسیم ایتمکنی شرط ایلمشلردر.

جرمان قوملرنده هر بر منقول نرسه‌لر اوزلرینڭ خاص ملکلری اعتبار ایدلنور، باشقه‌لر وحکومت بوڭا اصلا کرشماز وکرشمك حقی‌ده اولماز ایدی. اما یرنی هر ییل عائله‌لرگه تقسیم ایلرلر ایدی.

فرانسزلردن جغرافیه علامه‌سی ایبرس (۱۸٤٦ ده وفاتدر) روایتنه کوره آفستریاده هر بر آدم، چیکلرینی بیلوب بر کیساك یرمالك بولورغه حقلی ایدی، بونی ایسه بالالرینه میراث ایتمك حقندن باشقه‌حتی باشقه سینه صاتمق حقینه‌ده مالك اولور ایدی. بالالرنڭ الوغ وکچوك اولمقلرنده میراث طوغروسنده فرق اولنماز فقط خاتونلرده میراث آلمق حقی اولنماز ایدی.

انکلیزلرده طبیعیون دن اللیس (۱۷۷٦

ده وفاتـدر) خبرینه کوره بولینیز یاده هم تاییتی جزیره‌سنده ایکون اشلری ترقی ایتد یکی سببندن هر بر فردکه ملك حقی ویرلمشیدی.

قبیله‌لر بدویلك حالندن چیقوب عمران اختیار ایتدیکلری نسبتنده ملك حقاری اور ناشه وکوچلانه باراد ر. فقط بونکله برابر بو کونگی ملك اصوللرینه یتکان گه قدر آدم بالالری آراسنده بیوك حادثه وماجرالو اولوب کچمشدر. زیرا اوز ملکلرینی اسراف ایدوب ویا که باشقه بر سبب ایله ضایع ایدوچیلر هر وقت وهر زمان ، ملك صاحبلرینه هجوم ایدوب کلمشلردر. اوشبو سببدن بو کبی خلقلرده اولان حکومتلر ، حکومت رضا اولمق شرطی ایله ملکنی برندن ایکنچی گه کوچرمك حقینی ویرمشلردر. «تورات» دن کوچردیکمز ایللی ییل مدت ایله یر بولمك مسئله سی اوشبو روشده عمومی هجوملر اولنماسون ایچون ایدی. اما بعض حکومتلر بویله زحمتلردن صاقلانمق ایچون انسانلرغه یرنی مالك اولمق حقینی ترك (حیات) مدت ایله گنه شرط ایتمشلر در. وفات اولدیغی ایله یر حکومت ملکی اولوب ، حکومت ایسه کرکلی کیمسه‌لرگه ویرر ایدی.

ملکیت ترقی ایده ایده شمدیکی اولندیغمز حالگه کیلوب یتمشدر. فقط ملکیت انسانلر ایچون طبیعی بر حالمیدر، یوقسه عارضی گنه بر حال اولوب، بوکوندن بتررگه ممکن اولان بر شیمیدر ؟ (دقت ایدیکز!) قرنلردن بر قرنده ملکیت، طبیعی حقلرغه خلاف وضع اعتقاد ایدلندیکی انسان تاریخنده روایت ایدلمامشدر. روما لولر ایسه بونی مقدس شیلر دن و طبیعی حقلرغه مناسبتلی اولانلردن صانادقاری جملەمز گه معلومدر. بونك خلافینه آپاقلانوچیلر ایسه آنچق میلاددن اون سکزنچی قرنده ظهور ایدوب باشلقلری اولان ذاتلر « ملکیتنك اوغریلقدن فرقی یوقدر » دیه قچقررغه کرشدیلر. انسانلر مصلحتنه موافق دگل بعض شبهه‌ر شکلر دخی اوشبو تاوش سببندن میدانه چیقدی.

(آخری وار)

بزه قایسی عالملر لازمدر ؟

ملا نصرالدین جوابی (لطیفه طرزنده) :

کچن کون اوغلان کوندردیم، کیدوب مشهدی محمدنجفك دکانندن بر آز قنا کتوردی. قنا بر کاغذ پارچه‌سینه تورلمشدی. بو کاغذ کتاب ورقنه بیکز بوردی. قنانی باشقه بر کاغذه توکوب، دکاندن کلان ورقه‌نی دقت ایدوب کوردیم که صحیفه‌نك یوقاری سنده جدولك اوستنده: « سیاحت نامهٔ ابراهیم بك صحیفه ١٧٠ » یازلمشدر. بو صحیفه‌ده ابراهیم بك « تبریز »ده ضیافت مجلسنده‌گی احوالی نقل ایدر. بو وقتده یولداشم لاغلاغی (ملا نصرالدین محررلرندن) النده « حیات » عزته سینك ١٠٦ نچی نومری اولدیغی حالده ایچرو کردی ودیدیکه: خیر خواه ملت ابوتراب آخوند اوغلی « حیات » ده گوزل بر مقاله یازمش. دیدم: اوقوك کوریك نه یازمشدر؟ لاغلاغی اوقومیه باشلادی: «بزم اوقوچیلرمز آوروپا اهالیسنی انسانیت مدنیتده درجهٔ کماله یورمشلر، اما بن دییورم که: آوروپا اهالیسی

قانون سیاسی الهیدن آزاد اولدقلرینه کوره عین وحشتده درلر. حکمت طبیعی بیلمکله انسان اولمق اولماز، بلکه الهی حکمت ایله انسان انسان اولور» . دیدیم عزیزم لاغلاغی ! : بو سوزلر چوق گوزل سوزلردر، اما صبر ایلك کوریك ابراهیم بك «تبریز» نك ضیافت مجلسندن نه یازیور، بن باشلادیم شو ورقی اوقومیه: بو مجلسده ملالرنك بایلقلرندن بغدایلرندن سوزه کرشلدی. بر کیمسه دیدی: فلان عالمنك فلانچه مقدار انبار بغدایی واردر، فلان ملانك شو قدر ثروتی واردر، کوب دولت صاحبیدر ماشاالله. بو صحبتدن کوکلم دارلدی هر نه قدر صبر ایتمك اولسه ده ممکن اولمادی. دیدیم که: بو ملالر نه ایشلیورلر؟ دیدیلر: بونلر «تبریز» نك بیوك عالملرندندر! بن دیدم: بیلورم آنلر علمانك برنچی طبقه سندن ایمشلر، فقط بنم عرضم بودر که: آنلر نه ایشلیورلر، نه کبی ایش ایله مشغول اولیورلر؟ بونچه ثروت ودولت آنلره نره دن حاصل اولمش؟ جمله یه معلومدر که بو ملالر کندولری دخی بیلورلر بونلر تحصیل علمدن فراغت ایتدیکلری، اجازت آلدقلری صوڭ بو شهره تشریف ایتدیکلری حالده بر عبا وبر عصادن باشقه هیچ شیلری اولمامشدر. شبهه یوقدر که هرنه دن اولان بو قدر ثروتلری ملتنڭ خیراتلرندن حاصل ایتمشلردر!

بوراده لاغلاغی سوزمی کیسوب دیدی: اوغلوم ملانصرالدین هله اونی صوڭره اوقورسن، سنڭ ابراهیم بکڭ بوشه سویلیور. قولاق صال کور ابوتراب افندیم نه گوزل سویلیور! دیدیم اوقوڭ، لاغلاغی باشلادی: «اگر انسان، دیانت اسلامیه یه عالم وعارف اوله، وعلومه جاهل، البته انسانیته ضرر تیکورمیه جکدر» .

دیدیم: لاغلاغی قولاق ویر کورڭ ابراهیم بك نه دییور: حالا انصاف ایدڭز! بو ملالر بونچه مال املاکی آز بر مدتده بیچاره ملتدن غارت قبیلندن اخذ ایتمشلردر. نه اولوردی که بو واردتنڭ هر سنه دورتدن برینی ینه ملته صرف ایده لر یعنی قاره بخت اولان بو فقیر ملتنڭ اولادینی یتیملرمزی تعلیم ایچون مکتبلر کشاد ایده لر، یاخود غریبلر فقیرلر ایچون مریضخانه لر آچه لر. بو سایه ده هیچ شیلری اولمیان مریضلر دوا معالجه ایدلوب، اورامالرده خسته قالوب جان ویرنلر ایشسزلکدن سائلچیلك قیلانلر کورلماز ایدی!

لاغلاغی سوزمی کیسدی، ورقی آخره یتکورمه یه قویمدی، بن ساکت اولدم. اوزی اوقومیه باشلادی: ابوتراب افندیم بیورر: « اگر بر شخص تمام عمرینی علوم ریاضی وحکمت طبیعی تحصیلنه صرف ایده معلم اول ارسطاطالیس مقامنی درك ایده، البته طریق عبودیته واقف حق تعالایی عالم وعارف اولمیه چق انسانیت مدنیت شهرینه داخل اولمیه چقدر. مگر قانون سیاسی الهی تحتنه داخل اولوب او قانونه موافق عمل ایده » .

دیدم: دوستم لاغلاغی شمدی نوبت بنمدر. باشلادم ابراهیم بکی اوقومیه: «ایا عبودیتڭ شرطلری انسانیت مدنیتك طریقی بومیدر؟ بو بیوك شهرده که دار السلطنة نامی ویرمشلردر، ملتنڭ بو قدر فقیر غریبلری ایکمك اورنده توفراق ییه لر، حالبوکه ملالر کز بغدایلرینی

انبارلره صالوب یدی اورندن یوزاقیلوب ، آچقچلرینی آراس رودخانه‌سنه‌و یره‌لر. فقیرلره دیه‌لرکه بغدادینگ هر پودی قرق‌مثقال یوره‌ك قانی قیمتنده‌در . آقچه‌یه ویرلماز. فقیرلر هر نه قدر داد فریاد ایدوب بزم یوره‌کلرمزده قان قالمامشدر، بدنارمز سز جنابلرنگ برکتنن تمام جان قاندن بوش قالمشدر دیسه‌لرده ، ینه بونلره تأثیر قیلماز »

لاغلاغی ایستدیکی سوزمی کیسه ، دیدم صبر! بو ساعت تمام ایدرم ، صحیفه‌نگ صوگنه یازلمشیدی : اولکلردر لکن تریك صورتنده — تریکلردر لکن حقیقتده اولکلردر .

«ملا نصرالدین»

بو جواب هرنه قدر لطیفه طرزنده یازلمش ایسه‌ده ینه معنالیدر. بونگ ایله یالگز علوم شرعیه‌اوقوب ده‌انسانیتدرجه‌سینه ایرشمگانلک گه‌بر نیچه مثاللر کوسترلمشدر . بو ایسه بر دلیل وقوعیدر .

ماوراء قفقازنگ قدیم جدید ملالری آراسنده اولمش‌اوشبو مناظره‌دن ، بوعبرتلری تابدق: بونلر مناظره‌لرنده سوزلرینی بحثلرینی آنچق مطلوب دلیللره توجیه ایدوب، بری آخرنگ عرضنه ، شخصنه تجاوز ایتمیورلرمش. ایشته بومناظره‌ده بری دیگرینی دلگیر ایده‌چك بر سوز اولمامشدر. بزمکیلر ایسه دلیل ومطلبلرده اوزاق بحث‌ایلماز لر. بلکه سوز لرینی اعتراضیلرینی شخصیانه توجیه ایدوب بری دیگره یمان سوزلره سوگشمك بهتان افترالر ایدشمك حتی کفرلره قدر یتشمك درجه‌سینه کیلورلر. بو حاللرینی مقایسه‌ایدوب قفقازلیلرده اخلاق بزمگیلردن کوب درجه گوزل اولمقنه‌استدلال ایتدك. وینه بزم قدیم ملالرمز علوم عصریه‌یه‌جاهلانه‌انکار ایتدیکلری حالده قفقازیه‌لی محافظه کار ملالرده بو کبی انکار کورلمیور. ایشته محافظلرنگ قدوه‌سی اولان ابو تراب حضرتلری علوم عصریه نگ تحصیلی شرعا جائز اولمقنده بلکه فضیلت وکمالت اولمه‌سنده اصلا شبهه نزاع ایتمیوب ، آنچق دیبورکه : بو علملرنگ تحصیلی شرعا فریضه دگلدر. بلکه تحصیلی فرض اولان علم یالگز علم شریعتدر. علم شریعتنی تحصیلدن صوگ فرصتی اولانه علوم عصریه یی حاصل ایلمك ینه فضیلت وکمالت اولور! بزم قدیم ملالر ایسه بو علملری تحصیل شرعا درست دگل، دیه‌رك شریعته بهتان ایتمکلریله برابر ، بزم‌دیدکمز سلفلر طریقیدر، دیمکلریله سلفلره ینه افترا ایدرلر ؛ قافقازیه‌لرنگ قدیملری بزه لازم اولان علم تفسیر، علم حدیث دیدیکلری حالده بزمکیلر بونگ ایچون ینه نزاع ایدرلر!

بو خصوصده بزینه بوندن اون بیل اوّل یازدقمز «تنقید الآثار» نام اثر عاجزانه مزده ، کامل دیانتلی انسان اولمق ایچون هر ایکی علمنگ برابر تحصیل ایدلمه سی‌لزومینی نقلی وعقلی تجربی وشاهدی دلیللر ایله بیان ایتمش ایدك. فقط بو اورنده کوب کشیلرنگ خاطرینه کیلمکده اولان بر شبهه‌یی دفع ایتمك مناسب کورلدی: دیبورلرکه فنون عصریه‌یی اوقویانلر دیانتسز اولورلر. یاروپاده کون بکون دینسزلك میدان آلمقده ، صانع عالمی‌بیله نفی ایدرلر. بو یولده تحصیل ایدن بزم باشلرنگ ینه دیانتلری ضعیف لنمکده ، اکثری نماز اوقومازلر ، روزه دوتمازلر ، ارکان دینده مساهله ایدر لر. شبهه ایشته بودر. لکن بونده شوگا

دقت ایدرگه تیوشلیدر که بو دیانتسزلك گه سبب حقیقتده شو علملر میدر یاخود ایکنچی سبب وار میدر؟ بزه کوره سبب ایکنچی نرسه‌در. بوکا ده دلیل بو علملردن اصلا خبری اولمیان بزم عوام طائفه‌سنده ده دیانت ضعیفلنمکده‌در. نمازلری وقتنده ادا قیلوچی بونلر آراسنده نادر اولور. بو ایسه آشکار بر حال اولدقندن یاشرمق ممکن دگل. کوبره‌ك ملالرمزنك ده معامله واخلاق جهتلرینی شریعته موافق دیمك ممکن دگلدر. حالبوکه دیانتنك محل ظهوری معامله‌در. «الدین المعاملة» حدیث شریفی ده بونی بیلدره‌در. ایماننك حقیقی ومنجی اولمقنه ده معامله دلالت ایدر. عمل گه قرون اولمیان ایمان حقیقتده ایمان وسبب نجات اولمادیغی قرأننك کوب اورننده ذکر ایدلدیگی کبی و «العصر» سوره‌سنده ده آچق بیان ایدلمشدر، اعمالنك ده راست عمل اولمقی معامله ده ظاهر اولور. «ان الصلوة تنهی عن الفحشاء». عبادتدن اصل مقصد ده تهذیب نفسدر. اخلاقه تأثیر ایتمیان عبادت عبادت اولماز. حال بویله اولدقچه دیانتسزلگی علومدن ظن ایتمك طوغری اولماز. اصل دیانتسزلك گه سبب بزده تربیهٔ دینیه یوقلغیدر. بالالر آنالر قولنده وقتده دین گه موافق تربیه کورمیورلر، مکتب مدرسه‌لرمزده ده تربیه جهتنه اصلا اعتنا ایدلمیور. بو سببدن کوڭلره دین یرلشمیور. یخشیلق ایدلورسه غالبا بر عادت کبی ایدلور. یمانلقدن طیولورسه یا فی الحال فضیحته ابتلایه دوشمکدن خوفا یاخود عجزدن اولور. حسیات دینیه وخلوص ایله اولماز. بو ایسه تجربی ومشاهدی حالدر. بو کبیلره خواه عالم، خواه جاهل اولسون چن دیانتلی دیمك طوغری اولماز. یاورو پالیلرده

دینسزلك ایسه اسلام نظرنده بو بر عارضی شی دگلدر. بونلرنك احوالینه دقت ایدوچیلر «بونلر اکثری دین حقنی تحری ایده‌لر، کون بکون اسلامه تقرب ایده‌لر، حقایق اسلامی آڭلارلر ایسه بر وقت جمله‌سی اسلامی قبول ایدرلر» دیب امید ایده‌لر. یاوروپالیلر صانعی نفی ایده‌لر دیمك ده طوغری حکم اولمسه کرك. بونلرنك بصیرتلیلری آنادن طوغان جسم اولان صانع یوق دیورلر، بو ایسه نفی دگل بلکه تنزیه اولور. بونلر عالمنك اوز اوزندن اولدقیله قطع ایتمیوب بلکه بر قوتدن وجوده کیلدکینه وبو قوت حقیقتی مجهول اولان بر ذات اولدقیله قائل اولورلر. بو ایسه تسمیه‌ده اختلاف کبی بر شی اولور. فقط بو مسئله‌نك تفصیلی محلنده‌در. بزم بوراده دیه‌چکمز بزلر دیانتمز ایچون اولا لازم اولان شی تربیهٔ دینیه‌مز وصوکره‌ده دینمزنك بیوروقنچه علوم دینیه هم علوم دنیاویه‌لر تحصیل ایدوب دینمزی دنیامزی آباد ایلمکمزدر، چونکه «الدنیا مزرعة الاخرة» اولدقندن دنیامز خراب اولورسه دینمز ده پایدار اولماز. دنیامزنی آباد ایتمك زمانه موافق علوم عصریه‌یی تحصیل ایتمکله اولور. «علم دینسزلك گه سبب اولور» شبهه‌سی اوز اوزندن باطل شبهه‌در. تاریخ اسلافی کوررسکز بونك بطلانی ظاهر اولور. عباسیه امویه وقتلرنده خیر القرون اولان عصرلرده اهل اسلام علوم حکمیه‌ده درجهٔ قصوی‌ده اولمشلر. بغداد، قرطبه شهرلری شو زماننك «لوندن»، «پاریژ» لری اولمشدر. حالبوکه دیانت ده بو نسبتده قوتده اولمشدر. شمدی ایسه علوم عصریه‌دن محروم اولمقمزله برابر علوم دینیه‌مز ده ضعیف درجه‌ده‌در.

«محمد نجیب تونتاری»

اشعار:

(«شورا» سؤالینه ویرلمش جوابلردن بعضیلری)

لذت!

دنیاده لذت ویرماز بو بایلغك
اویلاساك بر بالانچی یولد اشلغین
ملا طوره نچه تورلی اورنلرده
اویلاساك غیر مسئول اولمازلغین
آتا آنا بابالرنك الوغلیغی
صانالماز اول ده سنك بخشیلغك
آنلردن باشقه یرده لذت ایزله!
مسعود اول اش کورماسن نادانلغك
لذت شول اگر بولسه‌ك سن بر یولده
اسملرك یوغا تمازلق یوز بیك ییلده
اول نرسه؟ ملتکه خدمت ایدو
بار چاقده جانك، تنك فرصت قولده.

«فخرالاسلام عین‌الدین اوغلی.»

لذت!

حیات لذتی دگلدر نه بایلقده، نه منصبده
حاصل دگل دخی لذت یورر عوام او مقصدده
فاضل آدم ایدر همت، عمومه قصد ایدوب خدمت
تاریخ تقدیر ایدن قیمت: شو خدمت آدمه لذت
خاتون قز حامیسی «قاسم امین» دیور بو سوزلری
بزه زور خدمتی شولدر حامی اولدی اوبزلری

«عزیزه ع. مینزله باشینك»

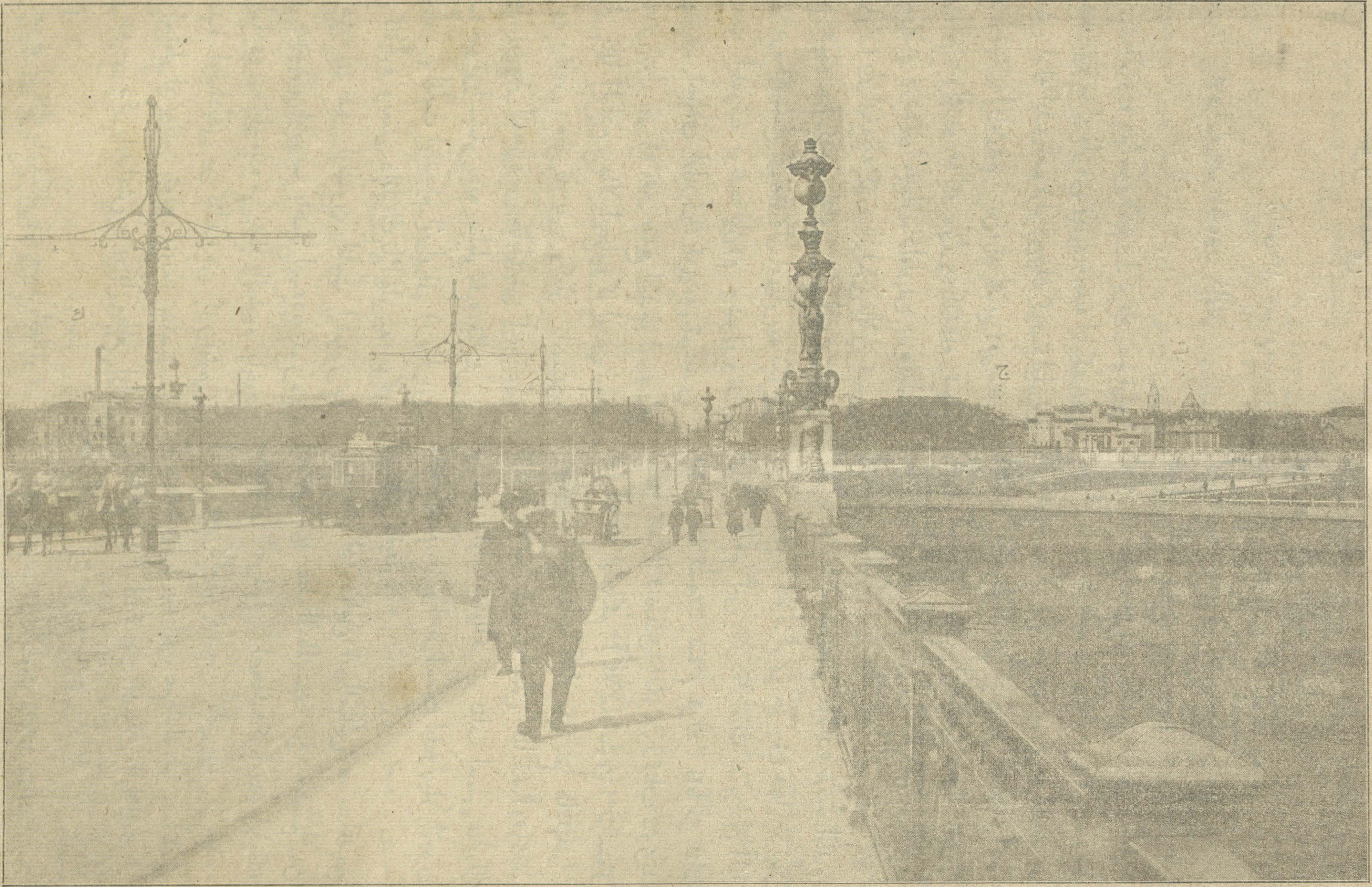

پتربورغده صالنه‌چق مسجد اورنی‌نك «ترویسکی موست» اوستندن کورنیشی

کوز نعمتی

(باشی ۱۴ نچی نومیرده)

صوقرلردن مشهور ذاتلر

یوقاروده هم سویلادم ، اگرده صوقرلر حقنده برر مقاله یازمق فکری بنده ایلکـدن اولمش اوله ایدی، صوقرلردن بیك کوب ذاتلرنی جمع ایتمش اولوردم بن، بیوك بر فرصتنی کچردیکم صوك بو مقاله‌نی یازارغه کرشدم. شول سببدن بو یرده بر مقدار ذاتلرنی یازه بیلدم ایسه‌ده ، یازدیغینه کوره یازلمی قالان قسمی هیچ شبهه سز کوب اولور. کوکلمده قالان بعض بر کیمسه‌لرنی تیوشلی اورنلرینه تکرار مراجعت ایدوب بونده یازدم وشول وقت بعضیلری تصادفی اوله‌رق کوزمه توشدی اما بعض برلرینی نه قدر تتبع ایتدم ایسه ده تکرار تابا آلمادم. مثلا اصحاب کرامدن سعد بن ابی وقاص حضرتلرینی وکبار تابعیندن مجاهد بن‌جبر المخزومی جنابلرینی آخر عمرلرنده صوقر ایمشلر دیه خاطرمده قالمش ، لکن اوزم اثابت ایتدیکم اثرلرنی (زیرا بن بعض کتابلره وبعض ذاتلرنك تأليفلرینه بوکونکی غزته‌لر قدر اولسون اثابت ایتمیورم) تکرار تفتیش ایدوب باقدم ایسه‌ده کوزمه کورلمادی. خاطرمده می خطا قالمش، یاخود اوزمده اولمادیغی بر کتابده می کورمشم ، یاکه استطراد یوللو بتون بتونه مناسبتسز اورنلرده می ذکر ایدلمش ، بوکا مطلع اوله آلمادم.

صوقرلرنك یاشلکلرنده صوقر ایغانلری ایله آخر عمرنده صوقر ایغانلرنی آیرمای جمله‌سنی برلکده ترتیب ایده‌جکم. یاشلکده صوقرا یوچیلر قاب قارانغو دنیاده لذتسز ، رونقسز عمر سوردیکلرندن اك بیوك مصیبت اهللرندن ایدیکلرنده شبهه یوق. لکن صوکندن صوقر ایغانلرده عمرلرینك اوزون مدتلرینی نورلرغه غرق اوله‌رق کچردیکلری صوکنده قارتلق زمانلرینك، کوکللری ده دوشکون چاغلرنده بردنبر قارانغولغه مبتلا اولدقلری جهتله قزغانچلردر. احتمال که نعمت لذتنی هیچ بر تاتیمغان آدمگه کوره لذت که غرق اولدیغی صوك مجبوری صورتده آیرلمش آدم دخی زیاده مصیبتلی اولور. اوشبو سببدن بن بونلرنی آیرورغه لزوم کورمادم ، بلکه جمله‌سنی برلکده ترتیب ایتدم.

مشهور صوقرلرنی حروف هجا ترتیبی ایله یازدیغم کبی یازدقلرمنك نه یردن آلندقلرینی ده کوسترسه‌م کرك. فقط بر کتاب اسمنی گنه یازدیغمدن یالگز شول کتاب سوزینه گنه اعتماد ایتدیکم آکلاشلماسون! بر سوز ایچون بر ناچ کتاب آقتارمق بنم عادتمدر ، اوشبو سببدن دورت بیش کتابده اوقودیغم بر سوز اولسه‌ده یالگز بر کتاب اسمنی قویمقله اکتفا ایتدم. زیرا مراجعت ایدوچیلر ایچون بو قدر کافیدر.

۱) ابن عباس ابوالعباس عبدالله بن العباس بن عبد المطلب بن هاشم بن عبدمناف القرشی. اصحاب کرامدن اولوب، آتاسی فخر کائنات افندمز آتاسی ایله بر طوغمه اولدیغندن بر برینه ابن عم اولورلر. آناسی ام‌الفضل (۱) لبابة بنت الحارث الهلالیه‌در. هجرتدن اوچ ییل مقدم دنیاغه کلوب ۷۱

(۱) ترجمه‌سی «مشهور خاتونلر»ده مذکوردر.

یاشنده وقتنده ۶۸ تاریخنده « طائف » شهرنده وفات ایتدی. « تاج المفسرین » دیمکله مشهور ایسه‌ده تفسیر یازدیغی یوقدر. (۱) مفصل صورتده ترجمهء حالی «الاصابة» ده مذکوردر. آخر عمرنده صوقرایدیغی فتح القدیر (ج ۲ بیت ۳۸۶) وغیرلردن فهملنور.

۲) ابن علاف ابوبکر الحسن بن علی بن احمدبن بشار بن زیاد النهروانی. المعتضد بالله خلیفه شاعرلرندن اولوب آکا ندیملك ایلر ایدی. کوگارچینلرینی آشادیغی آچیغی ایله کورشیلوی طرفندن بر ماچیسی اولدر ادیکنده ماچیسی حقنك ۶۵ بیتدن عبارت بلیغ صورتده بر مرثیه سویلمشدر. بعض کیمسه‌لر، حقیقت حالده مذکور قصیده‌سی اسمینی ذکر ایتمك مناسب دگل بر دوستی حقنده ایدی، ماچینی‌ایسه شوندن کنایه گنه ایتدی، دیبورلر. ۱۰۰ یاشینه ایرشوب ۳۱۸ تاریخنده وفات اولدی. (دائرة المعارف. ج ۱ بیت ۶۱۴-۶۱۵).

۳) ابو احمد عبد بن جحش بن ریاب الاسدی. صحابه وزوجات طاهراتدن اولان زینب بنت جحش‌ایله بر طوغمه‌ایدی. کندیسی شاعر اولوب مکه شهرنده بنا کچیدن باشقه ایستدیکی یرلرینه یورر ایدی. ۲۰ تاریخنك وفاتدر. (اسد الغابه ج ۱ بیت ۳۳۴، ج ۵ بیت ۱۳۳).

۴) ابو بکر محمد بن زکریا الرازی «جالینوس العرب» دیه مشهور اولان اسلام طبیبی ایدی. کوزلری آخر عمرنده صوقر ایدی. بعض رساله‌لری آوروپاده طبع اولنمشدر. ۳۱۱ ده وفات. عیون الاطباء ج ۱ بیت ۳۰۹-۳۲۱).

۵) ابو بکر مخزومی. اندلس شاعرلرندن اولوب یاشلگندن صوقردر. «مشهورخاتونلر» کتابینك ۳۸۴ بیتنده مذکور اولان «نزهون» اسملی خاتون ایله ابو بکر بن سعید اسملی وزیر حضورنده مسخره ایدشوب آیتوشدیکلری شعرلر معروفدر. (الاحاطه فی اخبارغرناطه ج ۱ بیت ۲۶۰-۲۶۱).

۶) ابوزکار. آل برمك شاعرلرندندر. (اغانی ج ۶ بیت ۲۰۵-۲۰۶).

۷) ابو سفیان صخر بن حرب الاموی. صحابه وحضرت معاویه ایله ازواج طاهراتدن «ام حبیبه» نك آتاریدر. کوزلرینك بری « طائف » واقعه‌سنده وایکنچیسی‌ده «یرموك» واقعه‌سنده چیقدی. ۳۲ ده وفات. (اسد الغابه ج ۵ بیت ۲۱۶).

۸) ابو عبد الله بن الصفار القرطبی. اندلس عالملرندن‌اولوب یاشلگندن صوقرایغان ایدی. ۶۳۹ ده وفاتدر. (نفح الطیب ج ۱ بیت ۳۷۸).

۹) ابو العباس سائب بن فروخ. مشهور شاعر ومحدثلردندر. (اغانی ج ۱۵ بیت ۵۷-۹۱).

۱۰) ابو العلاء احمد بن عبد الله التنوخی المعری. ترجمهء حالی حقنده بو فقیر طرفندن

(۱) مصرده باصلوب‌ده باشینه «تفسیر ابن‌عباس» دیه یازلمش نسخه‌لرنك بزم منظورمز اولانلری ابن عباس‌طرفندن یازلمش وتألیف‌ایدلمش اثرلر اولمای بلکه ۸۱۶ تاریخنده وفات اولان « القاموس» صاحبی مجدالدین ابو طاهر محمد بن یعقوب تألیفی اولوب کلبی، ابوصالح واسطه‌لری‌ایله ابن عباس حضرتلرندن مروی ایدیکی دیباجه سنده بیان ایدلمشدر. بوسلسله‌نی اعتمادسز دیه‌لر.

اوشبو ییل «ابو العلاء المعری» اسمنده بر رساله نشر اولندی، شوڭا مراجعت بیورله.

۱۱) ابو قحافة عثمان بن عامر صحابه وحضرت ابو بکرنڭ آتاسی اولوب اوغلی ابو بکر رضی الله عنه دن صوڭ ۱۴ نچی ییلده وفاتدر. صوڭنده صوقر ایمش ایدی (اسد الغابه ج ۳ بیت ۳۷٤).

۱۲) ابو الحسن علی بن اسمعیل بن سیدة المرسی. بو کونلرده مصرده باصلمش اولان «المخصص» کتابینڭ مؤلفی اولوب ۴۵۸ ده وفاتدر. اندلسده مشهور عالملر و مستثنا حافظلردن ایدی. اوزی ده آتاسی ده صوقرلر ایدی (وفیات الاعیان ج ۱ بیت ۳۴۲).

۱۳) ابو بحر ضحاك احنف بن قیس. بر روایتده سمرقند صوغشنده وبر روایتده چچك خسته‌لگی ایله صوقر ایدیغی مرویدر. ۶۷ ده وفات (وفیات الاعیان ج ۱ بیت ۳۳۱ — ۳۳۲).

۱۴) ابو العیناء محمد ابو عبد الله بن القاسم الضریر. نوادر واشعار صاحبی اولوب ۹۱ یاشنده ۲۸۲ تاریخنده وفات اولدی. بعض نوادری «شورا» مجموعه سنده یازلمشیدی. صوقرلغی سببندن عرب عادتی اوزره «ابو العیناء» دیه شهرت اولمشدر (وفیات الاعیان ج ۱ بیت ۵۰۵ - ۵۰۶).

۱۵) ابو محمد القاسم بن فیره بن ابی القاسم خلف بن احمد الرعینی الشاطبی. علم قرأت استاذلرندن شهرتلی بر ذاتدر. یاشلگنده صوقر ایمشیدی. ۵۹۰ ده مصرده وفات اولدی (وفیات الاعیان ج ۱ بیت ۴۳۲ - ۴۳۳).

۱۶) اشعث بن قیس. صحابه‌لردن اولوب «یرموك» صوغشنده کوزی چیقدی. ۴۲ ده وفاتدر. اسد الغابه ۱ بیت ۹۸).

(آخری وار)

ترقیات اسلامیه

دوقتور مشهور هانس بارتڭ تألیفندن اقتباسله ترجمه اولنمشدر.

اسلاملر طریق تمدنده تماما ترقی ایده بیلورلرمی یا ایده‌مزلرمی؟ دیه عالم عمیق وعریض بر ملاحظه‌یه طالمشدر برنچیسی غیر قابل تعیین اولان بر زمانلردنبرو آوروپا علماسی شو مسئله اوزرینه مباحثه ایتمکده نه ترکلر ونه ده مملکت سائره‌ده تمکن ایدن ملت اسلامیه حقنده هیچ بر شی بیلمگان وخلاصه معلوماتلری مسموعات وشایعاتدن باشقه بر شی‌یه مستند بولنمیان بر طاقم‌لر بینان جهالت بو بابده یاکلش معلومات ویرمکده درلر که، بوده مطلقا «ره نان» نڭ هذیاننه بگزر، بو ذهاب واهینڭ نه قدر ساخته بر ظن غریبدن عبارت اولدیغنی سویلمکه حاجت کورمیز. ترکلردن صرف نظر، اقوام بربریه‌نڭ اوشائلی تاریخینه بر نظر عطف ایتمك یالگز اسلامیت ایله مدنیتڭ پك کوزل قابل امتزاج اولدیغنی دگل؛ بلکه بو ایکیسنڭ یکدیکرینه لازم غیر مفارق ومتمم بولندیغنی فرانسز فیلسوفنه افهامه کافی ایدی. فقط مدنیت اسلامیه‌ده نه پاریژ جلوه‌لی قادینلری قوقوتاربنڭ مدنیتنی ونه ده مونته قارلو قمار خانه‌لرینڭ (روات) اویونلرینی آراملیدر. عثمانلیلرده تجسم ایتمش اولان دین اسلام، صرف انسانلق وانسانیتپرورلك نقطه‌ نظرندن هیئت اجتماعیه‌نڭ نشو ونماسنی تسهیل وترویج ایتدیکدن ماعدا نصرانیتڭ اولدیغی کبی گناه عفو ایدیجی پاپاسلری

دخی بولنمدیغندن کرک فنی وکرک عقلی هر درلو ترقیاته‌ده‌تماميله‌مساعددر. حتی پروفسور «وامبه‌ری» اسلامیتی نصرانیتدن پك چوق زیاده‌خادم‌ومروج‌مدنیت‌اوله‌رق‌تلقی‌ایتمکده‌در.

واساسا دین اسلامڭ، علوم وفنونه آچلدیغی شهراه رواجدن قطع نظر، عدالت ومساواته دخی الڭ زیاده مساعد اولان بردین جلیل اولدیغی غیر منکر بر حقیقتدر، دیبور. مع مافیه فلسفهٔ نصرانیه کرداب سفسطهٔ منکوب (مرأتلك) که دوچار ایکن شرقده ایسه نه انکیزیسیوندن نه ده جزاء احراقدن قورقمقسزین تدریسی احکام دینیه‌یی موءاخذه حتی منشاء مقدسی اسلامیتی بیله انکاره جرءت ایدن مکتب معلملری وار ایدی.

«ره نان» هیچ بونلری ایشتمه‌مشدر. «ولید» اسمنده برذاتی، المأمون نامنده بر عالم خلیفه‌نی، محی الدین‌اسمیله مشهور بر مدقق فاضل وابن سینا کبی کامل ذاتی عجبا اونوتمشمیدر.؟ فقط شوراسی شایان تأسف عظیمدرکه، بویله «ره نان» کبی صوڭ موده فیلسوفلرڭ وقوفسزلقلری میداننده ایکن بنم عالم دیه شهرت بولان واعظلرڭ معلومات‌نامنه تفوه ایتدیکلری هر درلو حماقت و بر چوق کچنظران(مشرب هوائی) stuipidte بوبلادت بر خیلی نفوسه سرایت ایده‌رك بلا محاکمه قبول ایدلمکده در. بناءً علیه اسلامیت‌اصلا مانع ترقی وتمدن دکل ایدی. «ماوز بورغسئل» بو حقیقتی دها چوق زمان اول تسلیم ایده‌رك دیمشدر: «اقوام اسلامیهٔ شرقیه‌نڭ متانت اخلاق وعادتلری جهتیله عصرلردن بری هر بونه مخالف تلقی ایدلمش ایسه‌طبیعت‌وتاریخنده هیچ بر شی لایتغیر اولمدیغی‌ایچون بو متانت ظاهری اولوب حقیقی دکلدر. سیارات ثابته عصرلرچه غیر قابل تغیر اوله‌رق طانلمش ایلدقلری حالده، عظیم بر دوری‌اجرا ایچون ینه قانون طبیعته اتباعا محرکلرنده طی انبعاد ایدرلر.

بونڭ‌اخلاق ومدنیت شرقیه‌یه دخی دائما طریق ترقیده قطع مسافاتی ایتمکده‌وغربڭ شرق اوزرینه بر عکس اولمقده در».

حال بویله ایکن شرقده سیاحت ایدن بر آوروپالی یالڭز آوروپالیلرڭ شرقلی وجاهل خرستیانلر، یعنی مفلس یونانلیلر وارمنی مقوله‌لرله کوریشه‌رك شرقه دائر کندی غلاغوزیله (یول باشچیسی) رهنماسنده اوگرندیکی حماقتلردن باشقه هیچ بر شیدن خبری اولمیوب یالڭز ملت اسلامیه‌یی هر درلو ترقی وتمدندن استثنا ایدییورلر. بو کبی حیله وساخته‌کارلرڭ آره‌سنده «عالم» صفتنی حائز اولانلره‌ده تصادف ایدلمسی‌آیرجه سزاوار تأسفدر.

بوحمیاده (آوستروپا الکاسنك) شرقی کزن بو سیاح «روما» یه نصب فکر ایدن و جنت واحده مبتلاسنی آگدیررگه ازمیرده ویافود رومادە سکز کون اقامتدن صوکره درحال ایتالیایه وترکیه‌یه دائر بر ر کتاب نشر ایدر، طبیعیدرکه افکار عمومیه دخی طوغریسی ضلالت عمومیه دخی بو ترهاتی (یالانلری) حقیقت دیه تلقی ایلر.

برنچی ناپولیون، پرنس بسمارق وفوندر غولچ پاشا: «اسلامیت کبی ساده، مع مافیه مقارن حقیقت وطبیعت هیچ بر دین یوقدر. اسلامیت وعد قوی خرستیانلق تهدید اوزرینه مؤسسدر» دیمشلردر.

آنکله برابر دیگر آوروپا علمای مشهوره لری ترکلر وعلی العموم ملت اسلامیه حقنده میدان آلمش اولان بو سؤ نظری شدتله رد ایدییورلر: عثمانایلرك شمدی یه قدر یاپمش والیوم یاپمقده اولدقلری ترقیاتی کوروب تقدیر ایتمه‌مك انسانیته جائز دگلدر.

صوك موده سیاحلرك شرقده سیاحت ایتدکدن صوکره کوسترمکه چالیشدقلری آثار عطالتی بز عثمانلی ملتنده بو کونا شیلری اصلا کوره‌مدك. الحاصل عثمانلیلر حقنده آدروپالر پك سطحی نظریله باقوب بر بدبینلك ایدییورلر.

ترقیات اسلامیه عثمانلیلرك عادتلرنده، قیافتلرنده، خانه‌لرنده هر شیلرنده پك آشکاردر.

پروفسور «وامبه‌ری» نك کتابنده شو سطرلری اوقودق: «عثمانلیلر آز زمانده آوروپا ترقیات مدنیه‌سنی همان تماما اکتساب ایتدیلر. ایسکی زمانك اخشاب بنالرینك برنده کارکیر وطاشدن انشا اولنمش مبانیٔ جسیمه یی، آرابه وتراموایلرده وهر بیوك ولایتلرنك تیمور یولی ریختیملر، شوسه‌لر وبونلره مماثل برخیلی شیلر میدانه چیقمشدر. جسیم شهرلرك سوقاقلری انسانله طوب طولو، سوقاقلرده‌گی فعالیت وحرکاتی کورنچه انسانی حیرتلر ایچنده براقیر. تیمور یوللرك او کسکین دودوکلری (سیگنال)، آیا صوفیه وسلطان احمد جوامع شریفه‌سندن عکس انداز اولان اذان شریفك اومحرق آهنکیله قاریشه‌رق سامعه نواز اولدقچه هر کوروب ایشتدیکم شیلری — اسلامیتده یکی بر شی — بو قدر سوزینه قارشی بر رجواب مسکت ظن ایدییورم.

عثمانایلری یالکز طشاریدن دگل داخلا دخی کوروب تدقیق ایتدکدن صوکره کوردیکم آثار ترقی وتبدل حیرتمی آرتیردی».

آوروپا ترقی ایتمامش آوروپا مدنیتی ساخته بولنمش دیمکده انصافسزلقدر. اوت، آوروپا مدنیتی اوج اعلایه وارمشدر. فقط مسلمانلر — مدنیت معنویه‌لری کبی — دها عالی مدنیت مادیه‌یه ایریشمکی تامین ایدن اسلامیته تماميله تطبیق ایتسه‌ایدیلر بو کونگی مدنیت آوروپانك دگل، چوقدن اسلاملرك مالی اولور ایدی.

سطح کره‌ده اوت! اوچیوز ملیون مسلمان وار ایسه‌ده اسلامیتی بحق آکلامش قاچ یوز مسلمان واردر؟ وبونلرك قاچی اواحکام جلیله‌یه تمام رعایت ایتمکده‌در؟ هر نه حال ایسه بعض عصرلرده غوائل خارجیه وداخلیه اسلامك ترقیاتلرینه حائل کیسلمش پك چوق وقعه‌لر سبب اولمشدر. فقط بو عصر ایسه ترقیاتمزنی تلافیٔ مافات ایتمکده جهد ایدوب سمت بلای سعادته طوغری چیقالم.

«شوکت»

قرأن وفن

(باشی ١٤ نچی نومرده)

اوشبو ایکنچی طبقه حاصل اولدقده یرنك قبارجقلری بر قدر تیگزلنمشدر. ایکنچی طبقه‌نك حصولندن نچه عصرلر کیچکاچ، قشرارض قالونلاشوب اوچنچی طبقه حاصل اولمشدرکه، مذکور طبقه حرارت مرکزیه دن براقلاشدقی

سببلی بر قدر کوللر، دیگزلر حاصل اولمش واول طبقه ده یغمورلر کوب اولوی سببلی، برنك قوهٔ نابته سی غایت اعلی اولوب هر تورلی جسیم اغاچلر وجسیم حیوانلر یتشمشدر.

اوشبو طبقهٔ ثالثه نك حصولندن نچه عصر مرور ایتدیکنده قشر ارض قالنلاشوب بوکون بولدیغمزه قریب اولان طبقهٔ رابعه حاصل اولمشدرکه: بو طبقه ده انسانلر خلق اولنمیه استعداد حاصل اولدیغندن، انسان خلق اولنوب انتشاره باشلامشدر. ایشته حکماء نك فکری.

تورات دیبور: «الله تعالی عالمنی آلتی کونده یاراتدی؛ ۱ نچی کونده برنی یاراتدی اول وقتده یر بتونلای بوش ایردی. ۲ نچی کون الله تعالی کوکلرنی یاراتدی، ۳ نچی کون الله تعالی صولرنك جیولمافینه امر قیلوب، کوللر، دیگزلر حاصل اولدی، شول کونده یرگه اولن واغاچلر اوسدردی. ۴ نچی کون کوکده اولان اجسام منیره آی وقویاش، یولدزلرنی یاراتدی بشنچی کون صوده اولغان حیوانلرنی یاراتدی. ٦ نچی کون انساننی خلق قیلوب اورچولرینه امر قیلدی ۷ نچی کون..........»

ایشته تورانتك ٦ کون خلق اولندی دیمکی ایله، حکماء نك نچه ملیون سنه لردن وجودکه چقدی دیمکی آراسنده بیوك اختلاف اولدی. توراتنی قرآنمز تصدیق قیلدقندن بزگه هم تصدیق قیلمق بورچدر. اگر توراتنی تصدیق قیلوب ده، فنونگه انکار قیلسه‌ق حقسزلق اولور. چونکه بو کونده یر آستنده معدن قویولونك طوغری کیلمکی اولان بعض معدنلر نك ترکیب کیمیاویسی، نچه بیك سنه‌لر وقت اوتونی مقتضیدر، بو کونده معدن قویولرنده کومرگه منقلب اولمش اورمانلر وشول قویولردن چقمقده اولان سویاکلری، اوچونچی طبقه‌ده حاصل اولغان حیوانلر اولوب، یر قابغی قالونلاشو سببلی بر آستنده قالمش واورمانلری ده مرور زمان ایله معدن کومرینه منقلب اولمشدر ایشته اوشبو فنی دلیللر حکماء فکرینی تقویه قیلدقندن بزم ایچون اك خطرسز طریق حکماء فکری ایله کتب مقدسه‌نی تطبیق قیلمقدر. بیورگز! تورات الله تعالی عالمنی آلتی کونده، خلق قیلدی، دیدیکی سوزنده کوندن مطلق وقت مراد اولدقنی اهل لغت بیان ایلر، ولوسلم (یوم) دن ۲۴ ساعتده مراد اولسون، اول وقتده هم بأس یوقدر. تورات دیبور: «الله تعالی برنچی کونده یرنی یاراتدی، اول وقتده یر بوش ایدی» دیمکی حکمانك: «کرهٔ ارضده اولان معدنلر اول تمیّع ایدوب، صوڭره تصلّب قیلولری سببلی طبقه اولی حاصل اولدی اوشبو طبقهٔ اولی مرکزگه یاقین اولغانلقدن، اولن هم حیوانلر طوررلق دگل ایدی» دیمکینه مقابلدر.

توراتنك ایکنچی کون عملیاتی دیه صاناغان نرسه‌لری ایسه، کرهٔ ارضنك قالونلاشوی سببلی، هوای نسیمی نی محافظه قیلوب، شول واسطه ایله کیچه وکوندز حاصل اولوب، بلوتلرنی هم جذب قیلوب یغمورلرنك یاومقنی وتبعرنی تنظیم ایتمش اولدیغی وقتینه مطابقدر.

توراتنك: «اوچنچی کونده صولرنی یاراتدی» دیمکی حکمانك ایکنچی طبقه‌دن بر نچه عصرلر اوتکاچ، قشر ارض قالونلاشوب ۳ نچی طبقه حاصل اولدی که: اوشبو طبقه مرکزدن یراقلاشدقدن، یاوغان یغمورلر بحارگه منقلب اولمغانلقدن، کول ودیگزلر حاصل اولمش

وکرهٔ ارضنڭ هواسی اعتدال کسب ایتدیکندن یغمورلرنڭ کوبلکی سببلی قوهٔ نابته اعلی درجهده اولوب هر تورلی نباتات وحیوانات جسیمه حصوله کلمشدر ، دیمکینه معادلدر. «٤ نچی کونده آی ، قویاش ، یولدزلرنی یاراتدی» دیمکی، حکمانڭ : «اوچنچی طبقهنڭ حصولندن نچه عصرلر اوتکاچ قشر ارض قالونلاشوب بو کونکی حالنه کلمشدرکه : شول وقتده انسان وجودگه چغارلق استعداد حاصل اولغانلقدن ، انسانلر هم وجودگه چغوب انتشار ایتمشدر، دیمکینه معادلــدر . ایمدی اوشبو دورتنچی طبقه حرارت مرکزیهدن یراقلاشدقدن صولر پارغه منقلب اولمای طوره باشلادقندن ، بتماز توکانماز طومان (دومان) ایله قاپلانمش افق آچلوب آی ویولدزلر اوشبو دوردنچی طبقهده کورلکان اولسه هیــچ بــر بـأس یوقدر. آلمانڭ ایچنده اولان قورت، انساننڭ تننده اولان هر تورلی هوائم ، شول آلماده وشــول انسان تننده اولان استعداد سببلی حاصل اولهدر . ایشته کرهٔ ارضده ۴ نچی طبقه ده شوندای استعداد حاصل اولمشدرکه، شول استعداد سببلی انسان حـاصل اولوب انتشار قیلمشدر. ایشته حکماء ایله کتب مقدسهنڭ فکرنی تطبیق ایدو سببلی، یاتوراته انکار، یا که فنون گه جنایتدن خلاص اولـدق. ایمدی باشقه بعض اختلافلر حقنده هم بقدر الطاقة معلومات ویرلسه کرك .

صانش معلملرندن : عبدالقیوم بهمانی
(حولبات)

شورا: - قرآن شریف توراتنی تصدیق ایتمش ایسهده تشخیص ایتمامشدر . شونڭ ایچون بو کون یهود ونصاری قولنده اولان توراتنی، قرآن شریف تصدیق ایلامش کتابنڭ عینی دیهدعوی ایدرگه یول یوقدر . درست بیوك اسلام عالملرندن توراتنڭ تواتر یوللو منقول اولدیغن دعوی ایدن ذاتلر وار ، فقط صوڭ عالملر بونلرنڭ اوشبو دعوالرنی وهمگه نسبت ایلرلر وبو وهمده کتب سالفهنی قرآن شریف گه قیاس ایتدیکلرندن میدانه کلدی دییورلر . بو مقالهده توراتغه اسناد ایدلمش سوزلر قرآن شریفده هم واردر (اعراف ۵۲، یونس ۳، هود ۹ ، فرقان ۶۰، السجده ۳، ق ۳۷، الحدید ٤) بو تقدیرچه فن ایله تورات آراسنده نسبت یورتورگه کوب لزوم یوقدر . بیلغهلر مسئله سینه کلنچه بو کونده تورات دیه یورتلمکده اولان عهد عتیقده وارمی یوقمی؟ فقط حدیث صحیحده واردر. حتی امام نوو ینڭ بواسطه اولان بیلغهلردن مرادبیلدیکمز بیلغهلر دگل بلکه جنت بیلغه لریدر دیه تفسیر ایتدیکنده کورمشیدم .

توحید، حیات، اسلام .

(باشی ۱۴ نچی نومیرده .)

فضائل نفسیهدن بری شرف ذاتی .

معلومدرکه : نوع انسان جمله مخلوقلردن بلند ومــکرم اولنوب خلق اولندی . حمل امانت ، سر خلافت اوزرینه صالح جمله یه حاکم صورتنده ظاهر اولدی . کرهٔ ارضنڭ سطحنده معادن ، نباتات ، حیوانات ، عالملرینڭ جمله سنده خواجه اولمشدر . بونڭ شرافتی دخی روح وعقل ایله ممتاز بولنمق ایلهدر . چونکه

روح انسان معنوی اولان غایت لطیف امر ربانی اولدیغندن بدل انسانده تجلیات صافیه ایله تجلی اولنمقی اقتضا ایتمشدر . بو دخی بدنی ایچون عناصر جسمانیه و مادیات عالمندن الڭ لطیف اولان ماده‌لری و عنصرلری انتخاب قیلماقی وجمله شوائب شیطانیه و بهیمیه، سباعیه‌دن پاك اولنمقی لازم کلور . چونکه روح انسانڭ شرافت، فضائل و کمالاتی بویله بولنمق ایله ظهور ایدر . اگرده یارامز اولان کثافت جسمانیه ایله تلوث اولنور ایسه بو حالده روح انسانڭ شرافت ذاتیه‌سی یوغالوب فضائل وکمالاتی دخی ضائع اولوروده شول حالده بونڭ ایله وجود اولمش فطرت انسانیت دخی سونمش اولور . بویله وجوده کلمش انسانڭ انسانیتی خراب اولوب بونڭ ایله ظهور ایتمش اولان حکمت الهیه عبث و باطل اولمش اولور .

حالبوکه: نوع انسان کرهٔ ارضده بیڭلر ایله سنه‌لردن بیرو یاشاب عمرلر کچوروب کلور بولسه‌ده شرافت و کمالات ذاتیه‌سی، افرادنده بیك آز آز ظهور ایدوب کلمکده‌در . بو بیڭلر ایله سنه‌لردن بیرو انسانڭ افرادی کرهٔ ارضنڭ هر قطرلرنده انتشار قیلوب یاشادقلری حالده عمومی جهالتلری سببندن جمله‌سی خرافی اولان اعتقادلر، عادتلر، فاسد اولان عمللر، و درلو درلو قاذورات جسمانیه، اوصاف حیوانیه اخلاق بهیمیه و شیطانیه تعمیم قیلوب شرافت وکمالات فطریه‌لری ظلمت واسعه ایچنده قالوب انسانیت عالمی اصل فطرت وحقیقت بو عالمده یوز کوسترمامکده‌در .

گرچه بر طرفدن جناب حقدن ارسال اولنوب تونچه انبیاء و رسوللر انسانلری اصل فطرت وشرافتلری اقتضاسنچه تطهیر و تصفیه قیلوب کلدیلر و بر طرفدن درلو دورلرده درلو ملتلردن حکما و فلاسفه‌لر ظهور ایدوب انسانلره حقیقت انسانیت طوغروسنده نظر قیلوب آنلری انسانیت یولنه دوشررلر . لکن بونلر لازم درجه‌ده میدان آلمایوب حقیقت انسانیت عالمی رواج اولنمامقده در . هر عصرده مدنیت ترقی قیلوب کلور بولسه‌ده انسانیت عالمی همان ستره‌نڭ ایچندن چقه آلمایور، بو ایسه انسانلرنڭ بونچه دورلردن بیرو یاشاب کلوب ده کندی حقیقتلرینی آڭلامایوب شرافت ذاتیه و کمالات فطریه‌لرینی محافظه قیله آلمادقلرندن طوغروسیده نفسلرینی تانمادقلرندن اولسه کرکدر .

اسلامیت و قرآن عظیم انسانلری اصل فطرتلری اوزرینه تطهیر قیلوب انسانیت عالمنده ضائع اولنمش اولان شرافت و کمالاتلرنڭ جمله‌سینی اظهار ایتدی . خرافاتدن انسانلری صاقلاب آنلرنی اصل فطرتلرینه قایتاردی . حقیقت انسانیتی اتم و اکمل وجهیله میدانه قویدی و کندیلرینڭ کیم و نه اولدقلرینی بلدردی . قرآن عظیمنڭ «ولقد کرمنا بنی آدم» ، «وعلم آدم الاسماء کلها ثم عرضهم» — وهم «انی جاعل فی الارض خلیفه» کریمه‌لری بو بابده شایان حکمت و عبرتدر . حالبوکه : قرآن عظیم غایت الوغ بر خزینهٔ حکمت بولندیغی کبی دخی اطوار و فضائل انسانیه حقنده بر معدن و منبع اولنمشدر . انسانلری اصل صاف و پاك حاللرینه قایتارور، جمیع فضائل و کمالاتلرینی اظهار ایدر . فلاسفه نڭ عصرلردن بیرو حقیقت انسانیت بابنده اولان نظرلری، قانونلری و معارفلری قرآن عظیم منبعندن باشقه اولمایوب بلکه دخی صوڭره ده بر وقت قرآنه قایتمادن باشقه چاره‌لر یده اولنماز . بونی دخی وقتینڭ انسانلری کورورلر .

شرف ذاتی! محافظهٔ شرف ذاتی قاعده سی هر بر ملتده لازم فضیلت ایسه‌ده اسلامیت عالمنك دخی آرتقچه ضروری ومستحسن اولان خلقدر. بو خلق انسان کندینی هواجس نفسانیه‌دن تطهیر قیلوب دخی بنی بشرنك بری برندن توارث تراکم طریقیله تعمیم اولنان خرافاتی اولان، اخلاق، اطوار عادات، واعمال فاسده‌لرندن نفسلرینی تصفیه قیلمقدن عبارتدر.

بو دخی، عفت، صفوت، ورع، حیاء تقوی، حلم، عفو، صبر، کرم، رأفت، شفقت، کبی سجایای حمیده‌لری ابراز قیلمق کبی صفاتلر ایله حاصل اولور. قرآن عظیم ایسه جمیع اطوار انسانیه نك منبعی اولدیغی کبی بو اطوارنك ده منبعیدر.

(آخری وار)

«امام ومدرس سرورالدین»

اجمال سیاسی.

صوڭ کونلرده خارجده بولغان واقعه‌لرنك الڭ مهمی هیچ شبهه‌سز، ترکیه‌ده ادارهٔ مشروطه وحریت اعلان ایدلمه سیدر.

۱۸۷۶ نچی سنه‌ده ترکیه‌ده قانون اساسی اعلان ایدیلوب ملت مجلسی آچیلمش ایدیسه‌ده، کوب دوام ایتدرلماینچه طاراتلمش ایدی. شول وقتدن بیرلی ۳۲ سنه مدت اچنده ترکیه مملکتی کوب فلاکتلرگه دوچار بولدی وعثمانلی خلقی کوب جبر وظلملر کوردی.

مملکت نك منتخب ضیالیلرندن وارباب حمیتدن اولان کنج ترکلر، کرك ترکیه‌نك داخلنده وکرك خارجنده، قلم، فکر ومطبوعات واسطه‌سیله ترکیه‌گه اولگی ادارهٔ مشروطه سنی قایتارو حقنده غیرتدن کبرو طورمادیلر. هر نه قدر تضییقات اچنده بولسه‌ده وظیفهٔ وطنیه‌لرینی اجرا ایتدیلر.

ترکیه‌ده گی خریستیانلرنك حقوقلرینی حمایه ایتمك بهانه سیله عثمانلی ایشلرینه یاوروپانك مداخله‌سی کیتدکچه آرتمقده اولوب، حتی صوڭ وقتلرده ماکیدونیا مسئله‌سندن طولایی ترکیه حکومتی نك یاوروپا قطعه‌سنده بقاسی تهلکه اچنده قالمش ایدی.

ماکیدونیا اصلاحاتی حقنده انگلتره وروسیه طرفندن یاصالمش لایحه یاوروپا دول معظمه‌سینه وترکیه‌گه تسلیم ایتلورگه حاضرلنوب طوردیغی بر زمانده، اوشبو سنه ایون آخرلرنده کنج ترکلر، ترکیه‌نك یاوروپا قطعه‌سنده وماکیدونیانك اورته سنده، بالفعل میدانغه چغوب، یالڭز ماکیدونیا ایچونگنه دگل، بلکه عموم ترکیه وعموم عثمانلی خلقی ایچون ادارهٔ مشروطه، حریت وعدالت طلب ایتمگه باشلادیلر. نیازی بك اسمنده بر مایور بر نیچه یوز صالداتلر وقوراللر ایله مناستر شهری یاننده طاوغه چغوب رسما حریت فلاغی کوتاردی.

بو حرکت پك وقتلی بولغانغه کوره، بوڭا بتون عسکر وبتون خلق ایاروب ۱۰ نچی ایولده مناستر شهرنده کنج ترکلر طرفندن و ۱۱ نچی ایولده استانبولده حضرت سلطان طرفندن رسمی صورتده قانون اساسی وادارهٔ مشروطه اعلان ایدیله‌رك، عثمانلی خلقی

۳۲ییل چکدیگی فلاکتدن قورتولدی واڭ بیوك سعادت اولان حریتکه نائل اولدی .

ترکیه ده اعلان ایدلمش بو حریتنی بلا فرق بتون عثمانلی خلقی بیوك سوینچ ایله قارشو آلدی . حضرت سلطانغه هم قایو سی تشکر ایدەرك، اوز آره برلك واتفاقدەبولنوب، حاضرگه قدر، حقیقة عثمانلی خلقی اوزلرینڭ حریت واداره مشروطه گه لایق اولدقلرینی عالمگه کورساتمکدەدرلر .

قانون اساسی اعـلان ایدیلو ایله، بو بالفعل عملگه قویولدی . حریت مطبوعات ویریلوب سنزور اصولی بترلدی . سیاسـت مجرملرگه عفو شاهانه اعلان اولنوب مڭلرچه ارباب حمیت تورمەلردن چغارلدی . مبقرو بلر دن دها ضررلی اولان خفیەلر بترلدی. امنیت شخصیه، امنیت مسکن وسائره کبی، انسـان ایچون صو ایله هوا درجەسنده لازم اولان شیلرنڭ بارسیده درحال بیرلدی .

ارمنی، روم، یهودی، عرب، کرد، آرناوت، خرستیان ومسلمان کبی بتون عثمانلی تبعەسی حکومت ونظام قاشندە مساوی الحقوق اعلان ایدیله رك، ترکلر ومسلمانلرنڭ تعصب، جبر وظلم دن نه قدر براق اولدقلری بتون دنیاغه کورساتلدی وعموم مسلمانلرنڭ یوزلری آغارتلدی .

نائل اولدقلری حریت وقانون اساسی ایله عموم عثمانلی خلقنی وخصوصا، پك کوب وقتلردن بیرلی داخلا وخارجا هر تورلی جبر وحقارتلر آستندە ایزلگان ترك قارداشلرمزنی عن صمیم القلب تبریك ایدەمز .

جناب حق موفقیت ویرسون وبو بیوك نعمت دواملی اولسون!

تربیه و تعلیم

تعلیم وتربیه

مسلمانلرده بالا تربیەسی.

مسلمانلرنڭ سیاسی ، اقتصادی وعموما معیشی احواللری قایو درجه ده ایدیکنی، بر آز عقلی بولوب ملاحظه قیلوچی ذاتلر «نول» دن توبان دیەچکلرینه امینم، چونکه ملتمزنڭ اکثریسی آرتدە قالومزنی اعتراف ایتوب احوالمزنی اساسا اصلاح قیلورغه کیرەك دیلر هم بو طوغریدە معارف وحمیـت پرورلر اوز فکورلرینی مطبوعات واسطەسیله بیان ایتوب ، عموم ملت مطالعەسنه تقدیم

ایدرلر وسببلرینیده کوستررلر. تعلیم وتربیه طوغرسنده خیـلی معلومـات بیررلر. بو طوغریده ملتمزنك نقصانلقارنی خیر خواهاق ایله کوستروب طوروچیلرغه تشکر ایتمـك مقدس بورچمزدر. ذاتا: روسیه تبعه سنده یاشاگان هر تورلی ملتلر آراسنده روسلردن صونك عددی کوب اولغان ملت مسلمانلردر. تورلی اسملر ایله بر نیچه قبیلهگه بولنسهلرده، قانلری بر، روغلـری بر ترك اولادینـه منسوب اولوب، دینلری اسلام، تیللری ترکچه، عرف، عادتلـری ومعیشت احواللریده بر طرزدهدر. لکن عمومیت نظریله روسـیه تبعهسنده یاشاگان باشقه ملتلرنك سیاسی، اقتصادی ومعیشی احوالینه نسـبتا: ترقی، تعالی (علم ومعارفده) کوب درجه توبان قالغانمز. بو سوزگه بعض متعصبلر قارشوده کیلورلر هم بر نیچـه سؤالده قویارلر واوزلرنچه «بز الحمدلله اسلام دیننده» دیب جوابده بیرگان بولوب، «اسـلام» دیگان کلمهگه قناعت ایتوب افتخارده ایتارلر. لکن بزنك بحثمز باشقه بولغانی ایچون سوزنی اوزایتمزدن، «حاضرنده الك زبون، اوز حقوقلرینی حمایه قیله آلماغان، حیاتی وعائله تربیه قیلورلق معرفتی هنر وصناعتدن محروم اولغان، سفاهت وسفالت بولنده، اوغری خائن، دین بیلمگان، ملت بولسه قایوملت؟!» دیهچکمز، البته وجدانلری بار کشیلر جواب بیررلر هم قناعت حاصل ایتهرلر. هیـچ اولماسه قلبدن تاءسف علامتی کوستررلر. ملتی ایچون حسرت چیکار، ممکن اولسه قولندن کیلگان قدر مادی ومعنوی یاردم ایتهر. چونکه ملتمزنـك حالی غایت پریشان، باشقه ملتلر کبی تیزدن آلغه کیتارگه اسباب یوق، شول سببلی حاضرلکده یوق، هر کیم اوز ایشی ایله مشغول، بایلرمز ایسه پك آز، یوزگه دگل بلکه بیك کشیگه برده یوقدر، ٣٠ ملیون خلقنی بر نیچه کشی نچوك قاراب بتـرسون هم نچوك اصـلاح قیلسون؟ البته امکانی یوق. ایشته شول سببلی آر ادهغی نفاقنـی شخصی عدواتلرنی قویوب بـك جان ویك دل، اتفاق واتحاد ایله مربوط اولمالی هم ملته کوچ یتکان قدری آز مال ایله، مالی بولماسه یخشی تیلی، طوغری فکری ایله یاردم واعانه ایتمهلی. بونك ایچون آسان ویخشی یول جمعیت خیریه رترقیون جمعیتلری کبی ادارهلی جمعیتلر تاءسیس ایتمـك وشول جمعیتلرنی بر بیـکه تزوب بر بریله مربوط قیلمقدر. ایشته شوندای ادارهلی جمعیتلر واسطهسیله محتاج یرلره یاردم قیلماق ممکن. «باشده بالالر تربیهسی» دیـب باشلاغان ایـدك. ایشتـه اصـلاح قیلونیده ظن عاجزانمچه شول صبی وحمایهسز بالالردن باشلامالی، چونکه بالالرمزنك اخلاق تربیهسی اعتبارسز اولوب غایت فنا حالدهدر.

بالالرنك نه سببدندر الك کوبی مسلمانلر نك توبانگی صنفنده اولوب، آتا - آنالـری فقیرلك ایله یتشه آلماغان سببلی تربیهسز، اخلاقسز، عصبی (نیرؤنی) اوسهلر وبونلر دن طوغان بالالرده، تربیه نچوك اولاچغی معلومدر. شول سببلی بو معصوم بیچاره وبختسز بالالرنی حمایه قیلورغه بورچلیمز. مدنیـتلی خلقلرده بونلر ایچون تورلی جمعیتلـر بـار. بوندای جمعیت ایرلرگنه دگل بلکه خاتون قز لرده اوز آرالرنده جمعیتلر توزوب فقیـر ویتیم یورتسز، یرسز بالالرغه یاردم ایتهلر، کچوك وقتده تربیه قیلوب اوسکاچ اوقوتالر.

یخشی اورنلرغه بیره‌لر . قزلر بولسه قول ایشلرینه اویراتوب ایرگه کیترلك جهازلر حاضرلته‌لر . ایر بولسه عائله تربیه قیلارلق خدمت ایتدرب سرمایه حاضرلته‌لر، یاکه یخشی اورنلرغه دلالت قیلالر . ایشته شولای ایتوب ملتلرینی حمایه قیلالر . بز مسلمانلرنك کشی بالاسینی دگل حتی اوز عزیز بالاسینی ده هر قایو صنفده‌غیلر اولسه اولسون تربیه قیلولری شریعت امرینه‌ده، طبیعت قانونینه‌ده مناسب وموافق دگل. تربیه‌مز بولماغانده ملتمزنك آلغه‌کیته‌چگی غایت مشکل . بو ایسه کوز آلدمزده تجربه‌لی واقعه‌لر بولغانغه تربیه (Воспитаніе) ده کوب کیمچیلکلر بارلغینی شاید هر کیم اعتراف ایتار .

« احمد جان بیکتیمروف.»

مراسله ومخابره

قزان اویازی « اسپاس» دن :

تاریخ انبیا، وقایع اسلاف وتراجم احوال کبی شیلرنك تاریخ هجریلری، سنهٔ میلادیه ایله قانغی ییللر وقانغی آیلرغه‌طوغری کلدیکن اوشنداق تاریخ میلادی واقعه‌لری هجری ییللرنك قانغیلرینه وآیلرنك قانغی کونلرینه تصادف ایتدیکن بیلورگه الوغ احتیاج واردر. تاریخ‌ایله مشغول آدملر عموما بوڭا محتاج‌اولسه‌لر کرك . فقط شمدی‌یه قدر بو مشکل حال بویله طورماز، البته عالملر طرفندن حل اولنمشدر، بونك‌ایچون تقویملر توزولمشدر. کوب وقت تاریخی واقعه‌لرنی تطبیق ایدوب یازدیغکز ایچون بو کبی اثرلر سزده اولنور. شونك ایچون خصوصی صورتده جواب ویروگزی رجا ایده‌مزکه: تاریخ هجری و میلادینك آیلرینه قدر تطبیق ایدلنوب یازلمش مکمل تقویملر حقیقت وارمیدر؟ اولسه‌لر نه یردن وکیملر واسطه سیله تحصیل ایتمك ممکندر؟ روس آقچه سیله حقلری نه مقداردر؟

« رضا ترجمانی »

جواب: ـ کتبخانه‌مزده بوطوغروده خیلی اثرلر وار. الڭ مکملی ایسه بر قاچ ییللر مقدم وفات اولان و مصرنك نظارت مالیه دائره‌سنده خدمتده اولان میخایل دبانه نام ذات اثریدر. «التقویم العام لخمسة الآف عام» اسمنده اولان بو تقویم بیش بیك ییل ایچون یازلوب، اوشبو مدتده میلادی، هجری، قبطی، عبری ییللر تطبیق ایدلمشدر. فقط بو تقویم هر حادثه ایچون بر آز اولسه‌ده عملیات اجراسینه محتاجدر.

بن کندیم محمد مختار پاشانك «التوفیقات الالهامیه» نام تقویمنی استعمال ایتمکده‌یم. وقت هم‌ده ذهن صرف ایتمك لازم اولمادیغی ایچون بو کتاب بنم ایچون غایت موافق‌کلور. ۷۵۰ بیتده اولان بو اثرده هجری ،قبطی، میلادی ییللر بربرینه تطبیق ایدلمشدر. هجرت‌کونندن باشلانوب ۱۵۰۰ هجری‌سنه‌سینه قدر دوام ایلر. فقط میلادی ییللر افرنجی حساب ایله بیان ایدلدیکندن بونی استعمال ایدنلر ایچون افرنجی ایله رومی آیلر آراسنده اولان تفاوتنی خاطرده طوتمق لازم کلور. کتابنك بر طرفینه یاخود کوز اوکنده‌بر قطعه کاغدکه اوشبو تفاوت مقداری تعیین ایدلوب یازلسه الڭ ینگل برشی‌اولور. لکن‌نسخه‌سی نادرلگندن تابمق مشکلدر. خاطرمده قالدیغینه کوره حقی ۵ یاکه ۶ صومدر.

عفو ایدرسز ، بردن وقتنی اقتصاد ایتمك ایچون وایکنچیدن اوشبو مضمونك غیر کیمسه لردن سؤاللر اولدیغندن «شورا» بیتلرنده جواب ویرمك لازم کلدی

متنوّعه:

حاجتدن آرتق بایلق آدم بالاسی ایچون خسته لك، کتوردیکی اوشبو کونلرده میدانه چیقمشدر. «بایلق خسته لگی» اسمنده اولان خسته لك بایلرنڭ الڭ کوب یری اولان آمریقاده هم ده ملیاردرلر آراسنده شایع اولور.

بایلق خسته لگی عصبی راحتسزلك (ایچ پوشمق) دن عبارت اولوب ، سببی ده کرك قدردن آرتق بایلق بیغمق وصوڭره ده آنی اداره ایتمك طوغروسنده مشکللك تارتمقدر.

آمریقاده ملیونیر میس پوت اسمنده بر قز اوزینڭ حقنده : «بایلغم آرتدقچه سلامتلگم شول نسبتده آزالدیغنی کوررم» دییور.

بو کون آمریقاده اولان ملیاردر قارنه جی بر مجلسده سویلادیکی نطقنده : «بن بر وقت فقیر بر آدم ایدم ، صوڭره بای اولدم . لکن فقیرلکده اولان راحت، بایلقده یوقدر. ملیاردرلر آراسنده اخلاص کوڭلی ایله کولوچی آدم نادر اولور» دیمشدر.

آنگلیه ده فقیر حالده ترکلك ایتکنده اولان سمیت ، ملیاردر اولدیغی صوڭ دنیادن کوڭلی قایتوب هیچ شیدن حضور تابماز. بوڭا بر چاره اولمق قصدی ایله اولنور. فقط آز کونلر صوڭ «بایلق خسته لگی» ایله وفات ایدر.

بارنای بارناتو اسمنده آمریقالی ملیاردر هیچ شیدن راحت تابمادیغی صوڭ نهایت ترانسوالدن قایتوب کلدیکی وقت کندیسنی محیط دڭیزینه تاشلاب، اوز اوزینی اولدرر.

انگلیز ملیاردرلرندن اولان بارون غرانت، اویقوسزلق وبایلق خسته لگینه دوچار اولوب ، وفات ایتدی .

اوشبو کون دنیانڭ الڭ بای خاتونلرندن اولان آمریقالی «میس که تی غربن» بو کونده اویقوسزلق ایله مبتلادر .

آمریقاده دگل بلکه بتون دنیاده الڭ بای آدم اولان روقفللر ، فقیر وقتنده الڭ سلامت بر آدم اولدیغی حالده، بایودیغی کوندن اعتبارا سلامتلك نعمتندن محروم اولمشدر. خسته لگندن بحث ایتدیکی بر وقت کندیسی: «ملیاردر اولور ایچون طریشدم، هم ملیاردر اولدم ، اگرده ملیارد بو روشده سلامتلگمی تلف ایده چکن بیلمش اوله ایدم، بونڭ ایچون بویله طریشمش اولماز ایدم» دیمشدر .

جای غولدك اسمنده اولان ملیاردر یکرمی بیلدن بیرلی «بایلق خسته لگی» ایله مبتلا اولوب ، راحتسز اوله رق دنیا کچور .

بو سوزلر طوغری بر سوزمیدر، یوقسه فقیرلر ایچون تسلیه ایتمك بهانه سیله ترتیب ایدلمش شیلرمیدر ؟ اگرده بونلرنڭ خسته لکلرینڭ سببی ملیاردلر اولور ایسه بونلرنی فقیرلر فائده سی ایچون صرف ایتسه لر، هم راحتلك هم سلامتلك کسب ایده بیلورلر ایدی .

ناشرلری: محمد شاکر و محمد ذاکر رامیيفلر
محرری: رضاء الدین بن فخر الدین.

«کریموف، حسینوف وشرکاسی» مطبعه سی اورنبورغده. Типо-лит. Т-ва Каримовъ, Хусаиновъ и К°. Оренбургъ.

عفو ایدرسز ، بردن وقتنی اقتصاد ایتمك ایچون وایکنچیدن اوشبو مضمونك غیر کیمسه لردن سؤاللر اولدیغندن «شورا» بیتلرنده جواب ویرمك لازم کلدی .

متنوعه :

حاجتدن آرتق بایلق آدم بالاسی ایچون خسته لك، کتوردیکی اوشبو کونلرده میدانه چیقمشدر. «بایلق خسته لگی» اسمنده اولان خسته لك بایلرنك اك کوب یری اولان آمریقاده هم ده ملیاردرلر آراسنده شایع اولور .

بایلق خسته لگی عصبی راحتسزلك (ایچ پوشمق) دن عبارت اولوب ، سببی ده کرك قدردن آرتق بایلق بیغمق وصوکره ده آنی اداره ایتمك طوغروسنده مشکللك تارتمقدر .

آمریقاده ملیونیر میس پوت اسمنده بر قز اوز بینك حقنده : «بایلغم آرتدقچه سلامتلگم شول نسبتده آزالدیغنی کوررم» دییور .

بو کون آمریقاده اولان ملیاردر قارنه‌جی بر مجلسده سویلادیکی نطقنده : «بن بر وقت فقیر بر آدم ایدم ، صوکره بای اولدم . لکن فقیرلکده اولان راحت ، بایلقده یوقدر . ملیاردرلر آراسنده اخلاص کوکلی ایله کولوچی آدم نادر اولور» دیمشدر .

آنگلیه ده فقیر حالده ترکلك ایتکمده اولان سمیت ، ملیاردر اولدیغی صوك دنیادن کوکلی قایتوب هیچ شیدن حضور تابماز . بوکا بر چاره اولمق قصدی ایله اولنور . فقط آز کونلر صوك «بایلق خسته لگی» ایله وفات ایدر .

بارنای بارناتو اسمنده آمریقالی ملیاردر هیچ شیدن راحت تابمادیغی صوك نهایت ترانسوالدن قایتوب کلدیکی وقت کندیسنی محیط دکیزینه تاشلاب ، اوز اوزینی اولدرو .

انگلیز ملیاردرلرندن اولان بارون غرانت ، اویقوسزلق وبایلق خسته لگینه دوچار اولوب ، وفات ایتدی .

اوشبو کون دنیانك اك بای خاتونلرندن اولان آمریقالی «میس که تی غربن» بو کونده اویقوسزلق ایله مبتلادر .

آمریقاده دگل بلکه بتون دنیاده اك بای آدم اولان روقفللر ، فقیر وقتنده اك سلامت بر آدم اولدیغی حالده بایودیغی کوندن اعتبارا سلامتلك نعمتندن محروم اولمشدر . خسته لگندن بحث ایتدیکی بر وقت کندیسی : «ملیاردر اولور ایچون طربشدم ، هم ملیاردر اولدم ، اگرده ملیارد بو روشده سلامتلگمی تلف ایده‌چکن بیلمش اوله ایدم ، بونك ایچون بویله طرېشمش اولماز ایدم» دیمشدر .

جای غولدك اسمنده اولان ملیاردر یکرمی بیلدن بیرلی «بایلق خسته لکی» ایله مبتلا اولوب ، راحتسز اوله رق دنیا کچور .

بو سوزلر طوغری بر سوزمیدر ، یوقسه فقیرلر ایچون تسلیه ایتمك بهانه‌سیله ترتیب ایدلمش شیلرمیدر ؟ اگرده بونلرنك خسته لکلرینك سببی ملیاردلر اولور ایسه بونلرنی فقیرلر فائده‌سی ایچون صرف ایتسه‌لر ، هم راحتلك هم سلامتلك کسب ایده‌بیلورلر ایدی .

ناشرلری: محمد شاکر ومحمد ذاکر رامیيفلر
محرری: رضاء الدین بن فخرالدین.

«کریموف، حسینوف وشرکاسی» مطبعه‌سی اورنبورغده. Типо-лит. Т-ва Каримовъ, Хусаиновъ и Ко. Оренбургъ.